

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra Politologie a Evropských studií

Kocur Tomáš
Postoj hnutí ANO 2011 k evropské integraci
Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Zapletalová, Ph.D.

Olomouc 2019

Poděkování

Tímto bych rád poděkoval své vedoucí práce Mgr. Markétě Zapletalové, Ph.D. za trpělivost, pomoc a cenné rady, které dopomohly k vytvoření této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně na základě pramenů uvedených v seznamu literatury.

V Olomouci dne 2. 5. 2019

Podpis: .....

Obsah

Úvod.....	5
1. Typologie chování politických stran a stranický euroskepticismus.....	8
__1.1 Vymezení euroskepticismu	9
__1.2 Typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka.....	10
__1.3 Typologie dle Case Mudda a Petra Kopeckého.....	12
__1.4 Typologie dle Nicolo Contiho a Lucy Verzichelliho	15
__1.5 Typologie Petra Kanioka.....	17
2. Specifika hnutí ANO 2011.....	19
__2.1 Nové formy politických stran a případ hnutí ANO 2011	20
__2.2 Vznik hnutí ANO 2011 a jeho raná politická profilace.....	21
__2.3 Struktura hnutí ANO 2011	23
__2.4 Užívání nástrojů politického marketingu hnutím ANO 2011.....	26
3. Analýza programatiky a výroků představitelů hnutí ANO 2011	28
__3.1 Analýza programu hnutí ANO 2011 ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013.....	28
__3.1.1 Analýza výroků představitelů hnutí od jeho vzniku po volby do Poslanecké sněmovny 2013.....	30
__3.2 Analýza programatiky hnutí ANO 2011 ve volbách do Evropského parlamentu 2014..	31
__3.2.1 Analýza výroků představitelů hnutí od voleb do Poslanecké sněmovny 2013 po volby do Poslanecké sněmovny 2017	34
__3.3 Program hnutí ANO 2011 pro volby do Poslanecké sněmovny 2017.....	36
__3.3.1 Analýza výroků představitelů hnutí od voleb do Poslanecké sněmovny 2017 po celostátní sněm v únoru 2019.....	38
4. Typologizace postojů hnutí ANO 2011 k evropské integraci	39
__4.1 Typologizace postojů hnutí ANO na základě typologie Contiho a Verzichelliho	40
__4.2 Typologizace postojů hnutí ANO na základě typologie Petra Kanioka	43
__4.3 Zhodnocení aplikovaných typologií	46
Závěr	47
Literatura.....	51
Abstrakt.....	55
Abstract.....	56

Úvod

Předmětem zkoumání této bakalářské práce jsou postoje hnutí ANO 2011 k procesu evropské integrace. Postoj k evropské integraci představuje v posledních dekádách jednu ze základních programových složek většiny relevantních politických stran a jejich představitelů v členských zemích Evropské unie. S fenoménem evropské integrace se spojuje pojem „euroskepticismus“, který se stává opěrným bodem stranám, které v současnosti můžeme označit jako populistické či antisystémové. Je logické, že evropská tematika zaujímá velkou část programatiky stran. Společnost jednoznačně požaduje určitou profilaci stran v evropské otázce. Je tedy důležité zkoumat jednotlivé vztahy mezi Evropskou unií a politickými stranami. Definice postoje politické strany k evropské integraci může dle některých autorů zaujímat u voličů až takovou relevanci, že může být pojata jako aspekt další konfliktní linie na základě původního konceptu konfliktních linií Lipseta a Rokkana.¹ Práce je členěna na teoretickou a analytickou část. Teoretická část představuje fenomén euroskepticismu a seznamuje čtenáře s nabízenými typologickými rámci chování politických stran k evropské integraci. Analytická část se zabývá analýzou stranických dokumentů, výroků čelných představitelů a následnou aplikací vybraných typologií na tyto postoje. Analytická část textu sleduje období počínající vznikem hnutí ANO 2011 v roce 2011 až po schůzi celostátního sněmu v únoru 2019, kdy se znovu po dvou letech volilo vedení hnutí, a Andrej Babiš obhájil post předsedy.

Primárním cílem práce je analýza postojů hnutí ANO 2011 k evropské integraci a následná aplikace vhodných typologií. V souvislosti s cílem práce si autor klade tyto výzkumné otázky. *Jak se měnil postoj hnutí ANO 2011 k procesu evropské integrace od vzniku po sjezd celostátního sněmu v únoru 2019? Jaké jsou postoje představitelů hnutí ANO vůči evropské integraci? Bylo hnutí ANO 2011 euroskeptičtější skupením před volbami do Poslanecké sněmovny 2013 a před vstupem do vládní koalice?* Jedná se o případovou studii hnutí ANO 2011 a k zodpovězení výzkumných otázek je využita metoda deskriptivní analýzy.

První kapitola práce představuje jednotlivé typologie postojů politických stran k evropské integraci na základě původního konceptu Taggarta a Szczerbiaka, kteří

---

¹ Tuto myšlenku vyjádřil například Vít Hloušek (2007).

přicházejí s pojmem „soft euroscepticism“ a „hard euroscepticism“. Na tento koncept poté navazují Case Mudd a Petr Kopecký. Dalšími autory jsou například Petr Kaniok, který kritizuje nedostatečnou definici stranického euroskepticismu a nabízí vlastní typologii stranického chování vůči evropské integraci. Nicoló Conti a Luca Verzichelli poté vycházejí z původní Taggartovy a Szczerbiakovy typologie a doplňují ji ve své klasifikaci. Cílem této kapitoly by mělo být seznámení čtenáře s euroskepticismem jako takovým, stejně tak jako s typologiemi chování politických stran k procesu evropské integrace.

V druhé kapitole práce popisuje specifika samotného hnutí ANO 2011. Jsou zkoumány okolnosti založení v roce 2011, raná politická profilace a extrémně silná role lídra hnutí Andreje Babiše. Druhá kapitola také zkoumá strukturu hnutí a specifické využívání politického marketingu v rámci rétoriky čelních představitelů hnutí. Představeny jsou i typy nově vznikajících politických stran, především pak typ strany typu firma, který je nejvhodnějším označením pro práci zkoumaný politický subjekt. Cílem druhé kapitoly by tak především mělo být pojmenování a definování rozdílných znaků hnutí ANO 2011, které jej odlišují od ostatních politických stran na české politické scéně.

Třetí kapitola je členěna do tří podkapitol a analyzuje jednotlivé programové dokumenty a také výroky představitelů hnutí. První podkapitola sleduje období mezi vznikem hnutí v roce 2011 a volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2013. Zkoumaným programovým dokumentem v této podkapitole je program představený před zmíněnými volbami. Druhá podkapitola se věnuje časovému úseku od povolební situace v roce 2013 po předvolební období v roce 2017. V rámci časové návaznosti bude analyzován program v rámci voleb do Evropského parlamentu v roce 2014. Poslední podkapitola zkoumá výroky vrcholných představitelů hnutí ANO 2011 od voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017 po celostátní sněm v únoru 2019. Zkoumaným dokumentem je tedy program hnutí v rámci voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2017. Primárním cílem této kapitoly je tedy komplexní analýza jednotlivých programů a výroků představitelů hnutí.

Poslední kapitola se zabývá typologizací postojů hnutí ANO 2011 k evropské integraci. Použité typologické rámce jsou zhodnoceny a kapitola pojmenovává aspekty, v nichž hnutí ANO 2011 těmto rámcům vyhovuje. Cílem kapitoly by měla být aplikace nejvhodnějších typologií na postoje vůči procesu evropské integrace. Aplikovány jsou typologie Nicoló Contiho, Lucy Verzichelliho a Petra Kanioka. Tyto typologie byly vybrány, jelikož na rozdíl od předchozích autorů, jsou tyto typologie inovativní ve smyslu

důkladnější definice stranického chování vůči evropské integraci. Právě vágní a nedostatečná definice autorů Taggarta se Szczerbiakem a Kopeckého s Muddem je důvodem, proč nelze tyto typologie aplikovat na práci zkoumaný politický subjekt. Určitá nevyjasněnost a vágnost stranického euroskepticismu však může být problémem i pro další budoucí výzkum.

První kapitola se opírá především o díla autorů, kterými jsou Paul Taggart, Aleks Szczerbiak, Petr Kopecký, Case Mudd, Luca Verzichelli, Nicolo Conti či Petr Kaniok. Zásadním dílem pro uvedení do problematiky zkoumání chování politický stran je Taggartova publikace *A Touchstone of Dissent: Euroscepticism in Contemporary Western European Party Systems*. Jedná se o uvedení euroskepticismu do akademického povědomí, jde tedy o prvotní definici tohoto pojmu, nikoliv však o ucelenou typologii. S první typologií přichází Paula Taggart s Aleksem Szczerbiakem v díle *Parties, Positions and Europe: Euroscepticism in the EU Candidate States of Central and Eastern Europe*. Dochází k rozčlenění euroskepticismu na dva subtypy. Jedná se o důležitou publikaci z hlediska první ucelenější typologie stranického chování, avšak nedostatečná definice a vágnost pojmu „měkkého euroskepticismu“ byla pro tuto typologii slabinou. Na tuto problematiku poukazoval i Case Mudd a Petr Kopecký, ve své práci *The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe*. Autoři kritizují především široké uchopení měkkého euroskepticismu. Do této kategorie by spadaly i ty politické subjekty, jež by například nesouhlasily pouze s částí dané politiky EU. Kritická teze Kopeckého s Muddem přiměla Taggarta se Szczerbiakem k nutné revizi těchto definic. Zásadním pokrokem tohoto díla je pak dvoudimenzionální pojetí této typologie. Autoři se snaží rozdělovat typologii na dimenzi podpory Evropské unie, jakožto instituce a dimenzi podpory procesu evropské integrace. Stále se však neobjevila jednoznačná a ucelená definice stranického euroskepticismu a tento pojem byl uchopen příliš široce. Nicolo Conti a Luca Verzichelli přišli v roce 2003 s obměněnou typologií, která vycházela z původního rozdělení Taggarta se Szczerbiakem. Ve své publikaci s názvem *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case* se pozastavují nad určitou vágností této typologie a měkký a tvrdý euroskepticismus doplňují o tři vlastní kategorie. Za přínosné lze považovat především pojmenování více faktorů, které ovlivňují postoje daných politický stran k evropské integraci. Contiho příspěvek z roku 2013 s názvem *Party attitudes towards the EU in the*

member states: Parties for Europe, parties against Europe je zajímavý především z důvodu detailního zkoumání vztahu mezi účastí dané politické strany na vládě a evropskou politikou vlády. Důležitý je i příspěvek českého politologa Petra Kanioka s názvem *Europeanists, Eurogovernmentalists and eurosceptics: A constructive criticism of previous research* v práci *Euroscepticism and European integration*. Práce se svým kritickým charakterem snaží upozornit na to, jak málo precizně je stranický euroskepticismus definován. Kaniok tedy nabízí vlastní typologii, která by měla lépe rozčlenit důležité aspekty, které hrají roli při formování postojů politických stran k procesu evropské integrace. Druhá kapitola, jež se věnuje specifickým aspektům fungování hnutí ANO 2011, se opírá především o koncept strany typu firma, kterou rozpracovali ve svém díle Jonathan Hopkin a Catherina Paolucci. Jedná se o první autory, kteří tento typ nově vznikajících stran zkoumali. Jejich analýza španělské UCD a italské Forza Italia však nenabídla veškeré aspekty, které tento typ strany přináší. Pro danou specifikaci specifických vlastností hnutí ANO 2011 pak posloužil text Víta Hlouška a Lubomíra Kopečka *Different ways of institutionalising entrepreneurial parties: Czech Public Affairs party and ANO*, který zkoumá vlastnosti stran typu firma na české případě hnutí ANO 2011 a Věcí veřejných.

1. Typologie chování politických stran a stranický euroskepticismus

Tato kapitola představuje čtenáři fenomén euroskepticismu, jeho původ, vývoj a problematickou uchopitelnost. Politické strany se často za tento pojem schovávají, nicméně jeho definice stále není dostatečně precizována. Dále kapitola představuje základní a nejvlivnější typologie stranického chování vůči procesu evropské integrace. Tento teoretický rámec je základem pro analytickou část práce.

1.1 Vymezení euroskepticismu

Euroskepticismus je poměrně novým fenoménem, a nebývá spojován s úplnými počátky procesu evropské integrace. I v rané fázi integračního procesu existovala opozice, nicméně oponenti byli označováni jako nacionalisté, komunisté či gaullisté (Leconte 2010: 3). Zrod euroskepticismu jako takového bývá spjat s Velkou Británií v 80. letech 20. století v rámci veřejného mínění o dokončení vnitřního trhu, jakožto primárním cíli Evropského společenství. V té době byla tato opozice označována jako „anti – marketeers.“

Prvním veřejným projevem euroskeptického rázu byl však projev Margaret Thatcherové v roce 1988 v Bruggách² (Tamtéž). Jednalo se o prvního státníka, který takto zpochybnil budoucí směřování Evropského společenství (Usherwood 2013: 4). Polarizaci veřejnosti v této otázce přinesl i blížící se proces ratifikace Maastrichtské smlouvy. Maastricht tak lze považovat za pomyslnou roznětku, jež pomohla rozšířit euroskepticismus napříč Evropou ať už v chování politických stran, tak v kontextu veřejného mínění. Následoval nárůst euroskeptického chování, které jsme mohli pozorovat například v odmítnutí a následném přijetí Maastrichtské smlouvy či v rámci problematické ratifikace smlouvy z Nice v Irsku (Usherwood 2013: 15). V současné době je euroskepticismus stále na vzestupu. Catherine de Vries považuje poslední periodu Evropské unie za největší zkoušku její šedesátileté existence (De Vries 2018: 4). Vliv krize eurozóny, uprchlické krize či dokonce rozhodnutí Velké Británie o odchodu ze struktur Evropské unie má za následek výrazné zpochybňování procesu evropské integrace ze strany veřejnosti. K tomuto fenoménu přispívají výrazně i média a politické strany. Právě euroskepticismu z hlediska chování politických stran k procesu evropské integrace se tato kapitola věnuje.

---

² Proslov byl odpovědí J. Delorovi, který usiloval o hlubší ekonomickou a politickou kooperaci.

S první oficiální definicí euroskepticismu přišel na konci 20. století britský politolog Paul Taggart, který jej viděl jako projev myšlenky kvalifikované opozice, stejně jako myšlenku obsahující nekvalifikovanou a celkovou opozici vůči procesu evropské integrace (Taggart in Kaniok 2005: 153). Tato kapitola zkoumá euroskepticismus z hlediska politických stran na základě původní typologie Alekse Szczerbiaka a Paula Taggarta. Stranický euroskepticismus je velmi obtížně uchopitelný pojem, a existuje celá řada typologií, které zkoumají jak obsahové zdroje euroskeptického chování (Riishoj 2007), tak rovněž členění politických subjektů na základě jejich postojů k procesu evropské integrace (Taggart 2002, Usherwood 2005, Conti 2013).

1.2 Typologie Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka

Jedním z prvních politologů, jenž se zabýval postoji politických stran vůči procesu evropské integrace, byl britský politolog Paul Taggart, který poprvé definoval stranický euroskepticismus.³ „Jedná se o vyjádření myšlenky kvalifikované opozice, stejně jako myšlenku obsahující nekvalifikovanou a celkovou opozici vůči procesu evropské integrace“ (Taggart citován in Kaniok 2005: 153). Taggart ve své původní tezi poukazuje na druhořadost voleb do Evropského parlamentu či na to, že se v těchto volbách promítá především spokojenost či nespokojenost s domácí politickou situací (Tamtéž). Euroskepticismus podle Taggarta nicméně nebyl fenoménem novým, autor poukazuje na to, že i ve státech, které byly spojeny se začátky procesu evropské integrace, můžeme pozorovat euroskeptické tendence. Na příkladech těsného vítězství v referendu o Maastrichtské smlouvě ve Francii, či odmítnutí prvního referenda v Dánsku uvádí, že i v těchto zemích je značná část politických elit skeptická vůči evropské integraci (Taggart 1998: 364).

Taggart dále uvádí tři základní typy euroskeptických postojů vůči Evropské unii. První definuje jako postoj antiintegrační, který odmítá celkovou myšlenku evropské integrace a tím tvoří opozici vůči Evropské unii. Druhý typ postoje se nestaví proti procesu jako takovému, nýbrž nepovažuje Evropskou unii za nejlepší formu integrace, a to z důvodu příliš inkluzivní povahy. Posledním typem je postoj, kdy opozice není proti procesu evropské integrace, nicméně nevidí Evropskou unii jako nejvhodnější formu integrace (Taggart 1998: 366). Toto rozdělení dále rozvádí v prostředí politických stran

---

³ Paul Taggart přišel s touto definicí stranického euroskepticismu v roce 1998.

a uvádí čtyři typy politických stran podle toho, jak se euroskepticismus ve strukturách politických stran projevuje.

Prvním typem je takzvaná single-issue strana, která má pouze jediný existenční cíl, a tím je být v opozici vůči EU. Single - issue euroskeptická strana se zaměřuje především na soustavné vyjadřování euroskeptických postojů vůči Evropské unii. Druhým typem podle Taggarta je takzvaná protestní strana s euroskeptickými prvky, která v rámci svého protestního charakteru vůči komplexnímu politickému systému zahrnuje i opoziční charakter vůči EU. Třetím druhem strany je takzvaná tradiční strana s euroskeptickou povahou. Jedná se o etablovanou stranu, která vyjadřuje euroskeptické postoje. Poslední typ představují takzvané euroskeptické frakce. Jedná se o část politické strany, která jakožto celek navenek vystupuje proevropsky, nicméně tato frakce má euroskeptický charakter (Taggart 1998: 367).

V roce 2000 se Paul Taggart s Aleksem Szczerbiakem rozhodli precizovat definici stranického euroskepticismu, když jej rozdělili na euroskepticismus⁴ „měkký“ a euroskepticismus „tvrdý“ (Szczerbiak, Taggart 2002: 7). Ve své práci definovali tvrdý euroskepticismus jako kvalifikovanou opozici vůči Evropské unii, stejně tak vůči procesu evropské integrace. Strany, které vyznávají „tvrdý“ euroskepticismus, chtějí primárně vystoupení své země z EU. Naproti tomu „měkký“ euroskepticismus značí, že politické strany neodmítají Evropskou unii jakožto celek, ani neodmítají proces evropské integrace, nicméně postoj strany vychází z nesouhlasu s jednou či více oblastí politiky EU. Není vyžadováno vystoupení ze struktur EU, nicméně národní zájmy státu nejsou viděny vestejně trajektorii jako budoucí směřování Evropské unie (Taggart, Szczerbiak 2002: 7). Taggart se Szczerbiakem čelili se svým modelem četné kritice, jedním z bodů kritiky se stala přílišná důležitost členství státu v EU jako zásadní kritérium pro dělení euroskepticismu (Kopecký, Mudd citován in Kaniok 2005: 154). Kritika Kopeckého s Muddem obsahovala čtyři základní body. Prvním bodem byla problematika příliš širokého uchopení „měkkého euroskepticismu.“⁵ Dále byla kritizována určitá nevyjasněnost v definici tvrdého euroskepticismu. I přes to, že se dělicí linie mezi tvrdým a měkkým euroskepticismem zdála jasně vyznačená, dle autorů vnáší určitou míru nejasnosti do tohoto rozdělení definice tvrdého euroskepticismu (Kopecký, Mudd 2002: 300). „V praxi tvrdý euroskepticismus můžeme vnímat jako všeobecný nesouhlas

---

⁴ Koncept měkkého a tvrdého euroskepticismu autoři použili v díle *The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States*.

⁵ Veškerý nesouhlas s rozhodnutím EU by spadal pod definici měkkého euroskepticismu.

s aktuální formou evropské integrace v rámci EU“ (Taggart, Szczerbiak 2002: 7). Za třetí, kritéria rozdělovací a spojující tyto formy euroskepticismu zůstávají nejasná, což má za následek obtížné vysvětlení, proč se tyto formy euroskepticismu vyskytují. A za čtvrté, „měkký“ a „tvrdý euroskepticismus“ nedostatečně vystihují postoje politických stran jak k procesu evropské integrace, tak k Evropské unii, která ideje evropské integrace reprezentuje (Kopecký, Mudd 2002: 301). Model, který vytvořili Mudd s Kopeckým, zkoumá další kapitola.

Revize modelu dělení stranického euroskepticismu byla Taggartem se Szczerbiakem vytvořena v roce 2002.⁶ Autoři přijímají hlavní aspekty kritiky Mudda a Kopeckého. Ve své revidované definici obou modelů euroskepticismu popsali tvrdý euroskepticismus jako „princiální námitku proti projektu evropské integrace tak, jak je zosobněna v EU, jinými slovy, za námitku založenou na odporu proti přesunu moci na nadnárodní instituce, jako je Evropská unie“ (Szczerbiak, Taggart citováni in Kaniok 2005: 154). Měkký euroskepticismus byl pak redefinován jako „absence principiálních námitek vůči procesu evropské integrace, který je založen na přenesení národních pravomocí na nadnárodní úroveň typu EU, v politických stranách je však přítomna opozice proti aktuálnímu či budoucímu rozšíření pravomocí Evropské unie“ (Szczerbiak, Taggart 2003: 12). Ve své pozdější práci z roku 2013⁷ se Taggart se Szczerbiakem zaměřili na to, jaký vliv má účast euroskeptických politických stran na vládě na jejich politiku vůči procesu evropské integrace. Autoři také analyzují, zda-li účast těchto stran na vládě má vliv na Evropskou politiku celé vlády (Szczerbiak, Taggart 2013: 19). Na příkladu dvanácti evropských zemí včetně České republiky autoři poukazují na to, jak se mění politika celé vlády, pokud se na vládě podílí strana euroskeptického charakteru⁸ (Tamtéž). Z výzkumu autorů vyplývá, že existuje minimální spojitost mezi účastí ve vládě a postojem dané strany vůči evropské integraci.⁹ Stejně tak existuje malá korelace mezi vlivem účasti euroskeptické strany na vládě a mezi politikou celé vlády vůči Evropské unii.

1.3 Typologie dle Case Mudda a Petra Kopeckého

---

⁶ V článku Theorising party-based euroscepticism: Problems of definition, Measurement and causality.

⁷ Taggart, Paul. Aleks Szczerbiak. 2013. Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe.

⁸ Na příkladu ČR Taggart se Szczerbiakem uvádí příklad ODS za vlády Mirka Topolánka a Petra Nečase a odmítnutí Fiskálního paktu v roce 2012.

⁹ Existují však výjimky: FIDESZ, Konzervatisté.

Case Mudde s Petrem Kopeckým ve své práci¹⁰ kritizují původní koncept stranického chování politických stran Taggarta se Szczerbiakem a přicházejí současně se svým modelem. Zásadní obměnou je dvoudimenzionální pojetí modelu. Mudde s Kopeckým nabízejí alternativu kategorizace na základě dalších postojů politických stran k evropské integraci (Kopecký, Mudd 2002: 300). Autoři vycházejí z práce Davida Eastona, který rozlišoval různé formy podpory politických režimů (Easton citován in Kopecký, Mudd 2002: 301). Rozlišují mezi podporou difúzní a podporou specifickou pro proces evropské integrace.¹¹ Dvoudimenzionální model pak nabízí rozlišení vztahů politických stran k EU.

První složkou modelu je dimenze „podpory idejí procesu evropské integrace,“ druhou dimenzi pak představuje „podpora Evropské unie“ (Kopecký, Mudd 2002: 302). V rámci těchto složek pak autoři rozlišují čtyři skupiny dle postojů politických stran.

První dimenze nám vymezuje z hlediska podpory myšlenek evropské integrace skupinu Eurofilů a skupinu Eurofobů. Eurofilové podporují základní myšlenky procesu evropské integrace, které jsou vykonávány Evropskou unií, například princip institucionalizované spolupráce na základě sdílené suverenity a integrovanou liberální tržní ekonomiku.¹² Skupina Eurofilů může zahrnovat i ty postoje politických stran, které považují proces evropské integrace za projekt vytvoření nového supranacionálního státu¹³ (Kopecký, Mudd 2002: 303). Na druhé straně skupina eurofobů nepodporuje základní myšlenky procesu evropské integrace, které náleží Evropské unii či jsou dokonce v přímé opozici. Tato pozice může být zapříčiněna různými faktory, tj. prvkem nacionalismu, socialismu či ideou, že myšlenka evropské integrace nemůže být uskutečněna z důvodu velké diverzity mezi členskými státy. V rámci skupiny eurofobů Kopecký s Muddem rozlišují tři typy těchto eurofobních postojů.

Prvním je fundamentální opozice vůči myšlenkám evropské integrace, které byly popsány jako neoliberalní, nedemokratické a antisociální.¹⁴ Druhým typem jsou strany,

---

¹⁰Kopecký, Petr. Case Mudde. 2002. The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe.

¹¹ Tato podpora politických stran evropské integraci je založena na podpoře obecných idejí evropské integrace, které spadají pod EU. Specifická podpora je založena na podpoře vykonávané praxe v rámci evropské integrace, tj. EU a její další vývoj a trajektorie (Kopecký, Mudd 2002:301).

¹² Eurofilové rozlišují politické (institucionalizovaná spolupráce) i ekonomické aspekty (fungující integrovaný trh).

¹³ V rámci tohoto aspektu autoři mezi eurofily řadí Jeana Monneta (federalista), v rámci ekonomického aspektu zde řadí i Margaret Thatcherovou.

¹⁴ Takto byly tyto myšlenky popsány levicovou Dutch socialist party v dokumentu „Budování nové Evropy“ (1999).

kteří volají po jiném typu „Evropy.“ Tyto strany chtějí kooperaci „čistých“ států, ale pouze ve specifických otázkách a současně bez ztráty suverenity či národní identity. Posledním typem eurofobů jsou pak strany tzv. izolacionistů, kteří technicky netvoří opozici vůči procesu evropské integrace či proti Evropské unii jako takové, nicméně nechtějí být součástí tohoto procesu¹⁵ (Tamtéž: 302). Druhá dimenze typologie Mudda a Kopeckého z pohledu „podpory Evropské unie“ rozděluje politické strany na Eurooptimisty a Europesimisty. Eurooptimisté věří v EU jako takovou, současně také věří v její budoucí vývoj. Jejich důvěra vyplývá z toho, že jsou strany spokojeny s tím, jak jsou pravidla nastavena a jak probíhá vývoj Evropské unie (Batory citována in Kopecký, Mudd 2002:302). Autoři zmiňují, že kritické chování vůči určité oblasti politiky Evropské unie nemusí nutně znamenat diskvalifikaci této strany ze skupiny Eurooptimistů.¹⁶ Poté, co strana přijme celkovou koncepci stávající EU, zahrnuje se do skupiny Eurooptimistů. Naopak Europesimisté nepodporují Evropskou unii v její aktuální formě nebo jsou pesimističtí ohledně jejího budoucího směřování a vývoje. Tento aspekt však neznámá, že musí tyto strany nutně nesouhlasit se členstvím daného státu v EU. Některé stranické subjekty pouze vidí současné uspořádání EU v rozporu se svými představami o původních myšlenkách procesu evropské integrace (Tamtéž 2002: 304).

Výsledkem těchto dvou dimenzí je typologie čtyř ideálních postojů politických stran k evropské integraci. Prvními z této typologie jsou tzv. Euroentuziasté, kteří kombinují postoje eurofilní a eurooptimistické.¹⁷ Na opačném pólu této typologie se nachází Euroskeptici, kteří kombinují postoje eurofilní a europesimistické. Tyto strany podporují základní myšlenky evropské integrace, nicméně jsou pesimističtí ohledně aktuálního či budoucího plnění těchto myšlenek ze strany EU, či nesouhlasí s dalším nárůstem pravomocí EU (Kaniok 2005: 154). Třetí skupinou jsou tzv. Eurorejects, neboli euro-odmítači, kteří propojují eurofobní a europesimistické postoje politických stran. Neztotožňují se ani s myšlenkami evropské integrace, ani s Evropskou unií jako takovou. Posledním typem jsou tzv. Europragmatici, kteří kombinují eurofobní a eurooptimistické postoje. Tyto strany nezaujmají vůči procesu evropské integrace žádný postoj, nicméně vůči Evropské unii jako celku vystupují kladně z důvodu maximalizace výhod a užitku pro svůj stát (Kopecký, Mudd 2002: 303). Kopecký s Muddem se snažili aplikovat svou

---

¹⁵ Jako příklad izolacionistů autoři uvádí UKIP.

¹⁶ Tato teze se rozchází s původní definicí Taggarta se Szczerbiakem – toto chování by stranu vyloučilo ze skupiny „Soft“ euroskeptických.

¹⁷ Tyto strany podporují obecné ideje procesu evropské integrace a věří, že EU je institucí, která tyto myšlenky institucionalizuje.

typologii na země střední a východní Evropy, konkrétně pak na země Visegradské skupiny a došli k závěru, že ideologická složka hraje zásadní roli v postojích stran k EU i evropské integraci. I tento dvoudimenzionální model byl však podroben kritice, například Petr Kaniok se podivuje nad tím, že autoři neberou v potaz euroskepticismus jako samostatnou ideologii, když říká: „Ignorance euroskepticismu jako myšlenky s ideologickým potenciálem je pozoruhodná. Ve stranických systémech členských zemí EU totiž nalezneme jak několik vlivných „single-issue“ stran, tak formací, pro něž je tvrdý euroskepticismus důležitým prvkem pro zachování významného postavení v rámci systému“ (Kaniok 2007: 350). Aspekt ideologie a nakládání s ním byl terčem kritiky i autorů, jako jsou Chris Flood a Simon Usherwood či Nicolo Conti. Autoři kritizují především obtížnou a nedostatečnou kategorizaci stranických postojů na základě dvoudimenzionálního modelu Mudda a Kopeckého (Flood, Usherwood 2005: 4).

1.4 Typologie dle Nicolo Contiho a Lucy Verzichelliho

Nicolò Conti se v práci *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal analysis of the Italian Case* zabývá chováním politických stran vůči procesu evropské integrace na příkladu své rodné Itálie. Dle Contiho se při výzkumu vztahu mezi stranami a evropskou integrací většina autorů uchyluje pocitu nutnosti pochopení, jak proces evropské integrace pracuje ve prospěch domácích politických stran. Minimum shody v předchozích výzkumech panuje v otázce, zda proces evropské integrace znamená pro strany jednu z konfliktních linií (Conti 2003: 4). Autor nepopírá, že existují skupiny, které profitují z evropské integrace více a mají tudíž na úspěšném procesu zájem. Na druhé straně existují sociální skupiny, pro které je EU a evropská integrace nákladná a jsou tak v opozici. Problém dle Contiho nastává v okamžiku, když se snažíme tyto skupiny definovat v rámci socio - strukturálních podmínek (Tamtéž). Pokud však chceme zkoumat postoje jedné strany k evropské integraci, musíme nejprve definovat různé možnosti postojů, které mohou strany vůči EU zaujímat. Pro dlouhodobou analýzu toho, jak se měnil postoj určité politické strany v čase, je třeba splnění dvou podmínek (Conti 2003: 15). Primárně je důležité definovat rámec všech typů chování, jež mohou strany k procesu evropské integrace zaujímat. Druhou podmínkou je to, že jsme schopni u zkoumané strany zaznamenat relevantní postoje a chování vůči procesu evropské integrace v čase.

Conti poté přechází k typologizaci postojů politických stran k evropské integraci na základě původní typologie Taggart a Szczerbiakem. Společně s Lucou Verzhicellim vytvořili obměněnou verzi Taggartova a Szczerbiakova tvrdého a měkkého euroskepticismu (Taggart, Szczerbiak 2003: 12). Autoři tuto typologii rozšířili o další tři kategorie. První kategorií je Taggartova kategorie „tvrdého euroskepticismu,“ který Conti s Verzhicellim definují jako „nejnegativnější postoj, který může politická strana zaujímat vůči evropské integraci, pokud strana zcela odmítá proces evropské integrace, nebo alespoň strana výrazně odmítá formát, ve kterém je evropská integrace aktuálně uskutečňována“ (Conti 2003: 15). Tato strana neusiluje ve svých prohlášeních o reformu či změnu procesu, nicméně volá po celkovém nahrazení modelu. Takový politický subjekt zpochybňuje legitimitu EU, ale nepřichází se snahou problémy s tím spojené řešit (Tamtéž). Na druhé straně „měkký euroskepticismus“ se nevyznačuje komplexní opozicí vůči procesu evropské integrace, nýbrž je reakcí na jednu či více evropských politik, negativní hodnocení vlivu, který má Evropská unie na domácí politiku, nicméně tyto problémy mohou dle těchto politických stran být vyřešeny reformami. Strana ve své rétorice nikdy nezmiňuje vystoupení své země ze struktur EU. Především však není zpochybňována legitimita evropské integrace, i přesto, že určité aspekty evropské politiky jsou kritizovány (Conti 2003: 16). „Strana se „soft“ euroskeptickým postojem tedy chce reformovat Evropu ve shodě s jejími principy, na druhé straně strana „hard“ euroskeptická chce zcela změnit trajektorii procesu Evropské integrace“ (Conti, Verzhicelli 2002: 14). První z doplněných kategorií Contiho a Verzhicelliho je ta, která sdružuje takové politické strany, jež mají k procesu evropské integrace neutrální pozici. Na základě stranických dokumentů a rétoriky nelze rozeznat, jaký postoj strana k evropské integraci zaujímá. Evropská otázka buď není vůbec zmiňována, nebo je vyjadřováno neutrální stanovisko (Conti 2003: 17). Primární z kategorie pozitivních v rámci Contiho a Verzhicelliho typologizace jsou tzv. funkční europeanisté. Zdroj podpory evropské integrace vychází u těchto stran z domácí problematiky a benefitů, které by mohla podpora přinést. Neexistuje přesvědčení o nutnosti hlubší integrace, pokud to není ve prospěch zmíněných zájmů. Conti zmiňuje, že pro tyto strany je tudíž nejvýhodnější udržovat status quo v rámci otázky evropské integrace (Tamtéž). Způsob integračního procesu by měl dle funkčních europeanistů probíhat na mezivládní úrovni. Poslední kategorií autorů je skupina tzv. identitárních europeanistů. Tato skupina reprezentuje komplexní a principiální podporu procesu evropské integrace. Integrační proces a jeho prohlubování je vnímán jako základní cíl strany, roli v tomto případě dle

autorů nehrají užítky z procesu pro stranu samotnou. Evropská integrace je vnímána pozitivně a je třeba ji rozvíjet na nadnárodní úrovni (Conti citován in Kaniok 2007: 347).

Conti ve své pozdější práci *Party attitudes towards the EU in the Member States: Parties for Europe, parties against Europe* hodnotí předchozí výzkumy postojů politických stran k integraci EU. Conti a další (Ray 1999) nachází důkaz ideologického rozdělení postojů vůči EU. Levicové politické subjekty jsou pokládány za více proevropské než politické strany pravicové. Další aspektem, který rozděluje pozice stran k evropské integraci je podíl strany na vládě¹⁸, nicméně tento aspekt hraje v rámci euroskeptického postoje strany sekundární úlohu (Conti 2013: 7). Conti nabízí také hypotézu, že evropská otázka může představovat pomyslnou roznětku, která by mohla vést k rozříštění politického systému. Strany v této problematice mohou zvolit takovou strategii, že nezaujmají žádný postoj a nechají své voliče zaujmout postoj vlastní (Tamtéž). Pro tyto strany je racionálnější řešením nepřebírat zodpovědnost za určitou problematiku, vyjádření jednoznačného postoje by mohlo vést k interním konfliktům. Na příkladu skandinávských zemí je uvedeno, že strany se často uchylují k vypisování referend v rámci otázek spojených s evropskou integrací. Strany tak činí především z důvodu prevence interních sporů uvnitř strany či kvůli jednoznačnému vymezení se v evropské otázce (Aylott citován in Conti 2013: 8). Conti ve své práci také zdůrazňuje, že faktory ovlivňující postoj politických stran k evropské integraci se napříč státy EU výrazně liší, mezi specifické faktory autor řadí například kulturu dané země, chování vůči domácí vládě či pocit externího nebezpečí (Conti 2013: 8).

1.5 Typologie Petra Kanioka

Petr Kaniok se ve své práci zabývá především problematikou nedostatečné definice stranického euroskepticismu a nedokonalostí předchozích typologických modelů zkoumajících postoje politických stran k procesu evropské integrace.¹⁹ Ve svém článku s názvem *Euroseptics – enemies or a necessary part of European integration* autor zkoumá, jak je možné, že termín tak často užívaný a přítomný ve světě evropské politiky, nebyl do této doby adekvátně definován (Kaniok 2012: 29)? Kaniokova typologie

---

¹⁸ Vliv toho, zda-li se strana podílí na vládě, či je stranou opoziční má spíše až sekundární vliv na postoj strany k evropské integraci.

¹⁹ Viz. Taggart (1998), Mudd, Kopecký (2002).

vychází z kritiky jeho předchůdců v rámci klasifikace politických stran na základě jejich postojů k evropské integraci a k EU.

Dle autora lze k vymezení pojmu euroskepticismus přistoupit dvěma směry, jedná se o vymezení negativní a pozitivní (Kaniok 2006: 16). Autor vyvrací příklady euroskeptického chování, které byly uvedeny Paulem Taggartem a Aleksem Szczerbiakem (2003), jelikož se dle autora o euroskeptické chování vůbec nejednalo. Rozchází se s Taggartem a Szczerbiakem v tom, že euroskeptický postoj můžeme najít v kritice toho, že EU nedostatečně hájí národní zájmy (Szczerbiak, Taggart citováni in Kaniok 2006). Kaniok uvádí, že „lze těžko po Evropské unii chtít hájení národních zájmů, když se jedná o těleso reprezentující zájmy a potřeby celé skupiny států“ (Kaniok 2006: 17). Dále autor nesouhlasí s označením euroskeptického postoje strany tehdy, pokud se staví negativně vůči dalšímu rozšiřování EU. Tento postoj je dle autorů motivován především vnitropolitickými faktory (Szczerbiak, Taggart 2003: 14). Petr Kaniok namítá, že mnohdy se nejedná o odpor vůči rozšiřování a expanzi Evropské unie, ale mohou hrát roli další aspekty²⁰ (Kaniok 2006: 17). Kaniokova kritika se dotýká také toho, že pojem „europeanismus“ či pozitivní postoj k procesu evropské integrace nebyl předchozími autory dostatečně definován. Nelze jej definovat bez předem přesně stanovených podmínek (Kaniok 2009: 162). Druhou hlavní námitkou je to, že předchozí typologie autorů (Taggart 1998, Kopecký, Mudd 2002) vychází z toho, že jediná správná integrace započala a probíhala v 80. a 90. letech (Kaniok 2009: 163). Tato integrace tedy byla založena na prohlubování pravomocí institucí Evropské unie. Kaniok namítá, že být proevropský znamená mnohem víc, než podporovat silné pravomoci Evropské komise (Tamtéž). „Měkký“ a „tvrdý“ euroskepticismus je na základě předchozích typologií dle Kanioka nedostatečně oddělen, autor používá pojem „dvě strany stejné mince“, čímž míní to, že se koncept měkkého a tvrdého euroskepticismu liší pouze ve stupni a hloubce klasifikace (Kaniok 2009: 164). Vágnost pojmu „měkkého“ euroskepticismu,²¹ souvisí s tím, že spájí dohromady řadu nesouvisejících faktorů, a kategorizuje je do jedné skupiny. Definice euroskepticismu je stále těžko uchopitelná a problematická, nicméně autor přichází s řešením problematiky měkkého a tvrdého euroskepticismu. K tomuto účelu je nutno přijmout to, že současná podoba evropské integrace nemusí být nutně

---

²⁰ Kaniok uvádí, že může být idea rozšiřování EU výhodná i pro euroskeptické strany – expanze může vést k větší roztržitosti EU, tudíž se setkáváme i se stranami euroskeptickými, které podporují integrační kroky EU.

²¹ Před Kaniokem vágnost pojmu kritizovali Mudd s Kopeckým či Flood s Usherwoodem.

jedinou variantou počátečního bodu výzkumu. „Nabízí se klasifikace, která v rámci proevropských sil (ve smyslu podpory myšlenky evropské integrace) postihne jak supranacionalistické příznivce, tak zastánce mezivládního modelu“²² (Kaniok 2007: 356). Revidovaná typologie postojů politických stran k evropské integraci Petra Kanioka obsahuje celkem tři kategorie.

První kategorii reprezentují tzv. Europeanisté, zde spadají nositelé supranacionální ideje evropské integrace. Europeanisté reprezentují principiální a komplexní podporu evropské integraci. Integrační proces není vnímán danou politickou stranou na základě výhod a benefitů pro stranu samotnou, nýbrž proces evropské integrace a jeho prohlubování je vnímán jako základní cíl (Kaniok 2007: 355). Rétoricky se strana projevuje oslavou evropské myšlenky jako takové. Druhým typem je kategorie „Eurogovernmentalistů“ založená především na podpoře mezivládního paradigmatu v rámci integračního procesu, na rozdíl od europeanistů však zauímají rezervovanější a kritičtější postoj k tomu, jak současný model evropské integrace funguje (Tamtéž). Eurogovernmentalisté také nepovažují za nutné zhmotnit a budovat evropský národ či evropskou nadnárodní identitu. Tato kategorie však neodmítá veškerou politickou spolupráci, nesmí však být řízena silným, nezávislým supranacionálním centrem. Rétorika Eurogovernmentalistů je založena na konstruktivnosti a odměřenosti. Evropská integrace je viděna jako nástroj politiky Evropské unie a nikoliv jako základní cíl. Programově otázka evropské integrace nezauímá u Eurogovernmentalistů výraznější roli (Kaniok 2007: 356). Poslední kategorií jsou „Euroskeptikové“, jedná se o kvalifikovanou opozici vůči procesu evropské integrace, tudíž splňují charakteristiku „tvrdého“ euroskepticismu Taggarta se Szczerbiakem.

2. Specifika hnutí ANO 2011

Tato kapitola se zabývá specifiky hnutí ANO 2011 v kontextu českého stranického systému. Primárním cílem je objasnit a pojmenovat faktory, kterými se hnutí ANO 2011 liší od ostatních politických subjektů na české politické scéně. Kapitola se dále věnuje jednotlivým konceptům nových typů politických stran, zejména pak typu tzv. business – party a jeho základní rysům, analyzuje vznik hnutí a jeho politickou profilaci a v neposlední řadě zkoumá organizační strukturu hnutí v čele s předsedou Andrejem

---

²² Euroskeptiky pak budou dle Kanioka označováni pouze opravdoví odpůrci myšlenky evropské integrace, a ne ti, kteří preferují mezivládní formu spolupráce.

Babišem, podmínky členství a vysokou míru centralizace okolo lídra a úzkého vedení. V poslední části kapitoly je zkoumána rétorická a marketingová strategie hnutí a vývoj profesionalizace hnutí v průběhu let.

2.1 Nové formy politických stran a případ hnutí ANO 2011

Tendenci změny organizace a fungování politických stran lze výrazněji pozorovat přibližně od 90. let 20. století. V tomto období se těmito změnami ve stranických systémech začali zabývat Richard S. Katz a Peter Mair. Jejich typologie *kartelových stran* však nebyla schopna pojmut veškeré aspekty nově se rodících politických subjektů, a jejich specifik (Hloušek 2012: 323). Mezi další navrhované typy patří strany profesionálních politiků či podnikatelské strany. Pro případovou studii hnutí ANO 2011 je však nejvhodnějším typem nově vznikajících politických stran koncept strany typu *firma*.

Rámec modelu „business – firm party“ tvoří původní koncept Jonathana Hopkina a Cateriny Paolucci (1999), kteří na příkladu španělské UCD a italské Forza Italia popisují hlavní charakteristické znaky strany typu firma. Důvody vzestupu těchto stran můžeme hledat především v souvislosti s nárůstem anti-politických nálad ve společnosti, rozpouštěním tradičních voličských vazeb či nahrazováním etablovaných stran stranami novými, jak podotýká André Krouwel (Krouwel in Hloušek 2012: 323). Subjekt tohoto typu postrádá vyšší míru institucionalizace či snahu jí vůbec docílit. Druhým znakem je nízká míra zájmu o etablování širší voličské a členské základny (Hloušek 2012: 324). Strany typu firma dále tíhnou k outsourcingu svých aktivit. V rámci volebních kampaní a profesionalizace strany jsou využíváni externí odborníci a motivační zdroj lze hledat ve finančních odměnách, nikoliv v ideologické blízkosti ke straně. Voliči jsou v případě strany typu firma viděni jako konzumenti, nikoliv jako ti, kteří se ideologicky ztotožňují s daným politickým subjektem (Tamtéž). Naprosto zásadním znakem je pak extrémní důležitost role lídra, kterým je většinou „politický podnikatel,“ jak podotýká Vít Hloušek (2012). Dochází tedy k vysoké míře centralizace kolem osoby lídra, přičemž k chodu daného politického subjektu jsou využívány především jeho soukromé finanční zdroje. Strana nemá ucelené interní struktury, míra byrokracie uvnitř strany je držena na minimu, stejně tak jako členská základna strany. (Hopkin, Paolucci 1999: 33). Strana tohoto typu postrádá oficiální ideologii, což pak tomuto politickému subjektu nabízí velkou možnost

flexibility v postojích a strategii, která je závislá na měnící se náladě voličů. Pro identifikaci těchto nálad „konzumentů“ strana využívá metody průzkumu veřejného mínění a na jeho základě strana hojně aplikuje strategie politického marketingu, kdy se snaží nabízet takový produkt, který je v danou chvíli atraktivní pro voliče - konzumenty (Tamtéž). Dalším signifikantním znakem, jenž můžeme u strany typu firma pozorovat je snaha si zajistit snadný přístup do médií, či dokonce tendence média vlastnit a ovládat je ke svému prospěchu (Kopeček 2016: 8). V rámci dané definice lze nalézt velké množství znaků, které hnutí ANO 2011 splňuje. Jedná se například o velkou míru centralizace kolem osoby Andreje Babiše. Hnutí také nepovažuje za nutnost budovat širší členskou základnu, místo toho jsou potencionální voliči viděni jako konzumenti. Mezi další vyhovující faktory patří absence ideologické složky, využívání externích odborníků či snahu o ovlivňování médií.

Tato tendence může být přímo pozorována na příkladu vlastnictví mediální skupiny MAFRA lídrem hnutí Andrejem Babišem.²³ V případě hnutí ANO 2011 rovněž panuje určitá zdlouhavost v procesu přijímání nových členů. Dle stanov strany by měl žadatel o členství mít zájem podílet se na chodu hnutí, měl by také souhlasit se stanovami a morálním kodexem hnutí. Žadatel dále musí vyčkat čekatelskou lhůtu, jež mu bude po odevzdání přihlášky vyměřena předsednictvem strany (anobudelip.cz 2018).

Na základě konceptu Hopkina a Paolucci pak rozděluje André Krouwel strany typu firma na dva základní podtypy. Prvním je podtyp strany – firmy, kdy jsou struktury existující firmy využívány pro určitý politický projekt. Druhým je pak je vznik nového, separátně odděleného politického subjektu, jehož struktury jsou postaveny na firemním principu²⁴ (Krouwel citován in Kopeček 2016: 5). Na touto práci zkoumaný politický subjekt lze aplikovat první z Krouwelových subtypů. Hnutí ANO 2011 se výrazně prolíná s holdingovou společností Agrofert, jejíž struktury a kapitál byl využit ke vzniku a chodu tohoto politického hnutí.

2.2 Vznik hnutí ANO 2011 a jeho raná politická profilace

Od poloviny 90. let se česká politická scéna vyznačovala hegemonií České strany sociálně demokratické a Občanské demokratické strany. Rok 2010 však přinesl

---

²³ Italská mediální skupina Mediaset je vlastněna Silviem Berlusconiem k účelu finančního zisku a propagace strany jako takové (Kopeček 2016: 8).

signifikantní změnu²⁵ na tuzemské politické scéně a následně vedl k překvapivým výsledkům v předčasných volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013, jak podotýká Lubomír Kopeček (Kopeček 2016: 2). Toto „zemětřesení“ otevřelo dveře novým hnutím a stranám, které se do těchto voleb na české politické scéně neobjevovaly.

Hnutí ANO 2011 vzniklo v roce 2011 na základech původně občanského sdružení „Akce nespokojených občanů“, s nímž podnikatel Andrej Babiš začal vystupovat v médiích a sdělovacích prostředcích od září 2011 (Kopeček 2016: 12). V dokumentu stejného názvu pak Andrej Babiš kritizoval politické uspořádání a především tehdejší politiky a současně vybízel veřejnost k přímé participaci na změně k lepšímu stavu politické scény (Havlík in Kriesi, Pappas 2015: 17). Hlavní motivací pro podnikatele Andreje Babiše k založení politického hnutí v roce 2011 byla dle Hlouška a Kopečka pravděpodobně „snaha zabezpečit růst své holdingové firmy“ (Hloušek, Kopeček 2016: 13). Další motivací, minimálně dle Andreje Babiše byla nespokojenost a frustrace z takzvaných tradičních politiků, na jejichž rozhodnutích často závisel. (Hloušek, Kopeček 2016: 14). Rétorika ANO 2011 byla z počátku založena z velké části na kritice tehdejší politické situace, stejně tak jako na jeho odlišnosti a antisystémovém charakteru. Hnutí se profilovalo od počátku jako strana protestní, stejně tak apelovalo také na boj proti korupci (Hloušek, Kopeček 2016: 14).

Babišův vstup na politickou scénu v roce 2011 znamenal do značné části využití tehdejší politické situace. Důvěra veřejnosti ve středopravicovou politiku ustupovala, vládu provázela řada skandálů a nepopulárních rozhodnutí²⁶ (Kopeček 2016: 12). Právě viditelná dichotomie mezi nefunkčností české politické scény, kterou reprezentovaly etablované tradiční strany, a mezi novým politickým hnutím vedeným úspěšným podnikatelem Andrejem Babišem se stala hlavní rétorickou koncepcí hnutí ANO 2011 (Havlík in Kriesi, Pappas 2015: 21). ANO 2011 se profilovalo na počátku v rámci levo - pravé politické škály jako apolitický subjekt, který své kandidáty volí dle jejich příslušnosti v soukromém sektoru (Bláha, Maškarić 2014: 708). Určitá ideologická vágnost a populistická, antisystémová hesla vedla k prohlubování politické krize a obratně využila tuto situaci k získání voličské podpory (Havlík 2015: 20). Ačkoliv od samotného založení hnutí Andrej Babiš odmítal roli politika, poučil se z případu Věcí

---

²⁵ Oslabení tradičních struktur a elektorátu etablovaných stran, nástup stran nových (TOP 09, VV), či ztráta mandátů tradiční KDU – ČSL.

²⁶ Problematika financování Věcí Veřejných či interní rozpory ve vládnoucí koalici znamenaly vleklou vládní krizi za vlády Petra Nečase.

Veřejných a v srpnu 2012 se nechal na ustavujícím kongresu hnutí zvolit za předsedu (Hloušek, Kopeček 2016: 15). I přes vysokou míru centralizace okolo lídra Andreje Babiše byly vytvořeny teritoriální struktury od lokální, regionální až po celostátní úroveň (Tamtéž). Babišova tendence vést stát s využitím koncepce soukromého sektoru byla zřetelná již od počátku. „Budu říkat stejné věci před volbami i po volbách, chci vést stát jako rodinnou firmu,“ deklaroval předseda hnutí již v roce 2013 v rozhovoru s Janem Pokorným (Pokorný 2013). I přes kontroverzi, jíž tento výrok vyvolal,²⁷ byla viditelná dichotomie mezi etablovanými stranami a politiky na straně jedné, a úspěšným podnikatelem Andrejem Babišem, za kterým byly vidět reálné výsledky na straně druhé (Havlík 2015: 18).

Dalším silným apelem na veřejnost byla výzva k potírání korupce ze strany hnutí ANO 2011. „Korupce se musí stát i z hlediska morálního naprosto nepřijatelná. Hnutí proto bude usilovat o přijetí potřebných protikorupčních zákonů, přezkoumání miliardových zakázek a o změnu financování politických stran“ (anobudelip.cz 2013). ANO 2011 v rámci této kritiky označovalo reálnou politiku jako nástroj politiků k dosažení svých osobních ambicí, nikoliv jako nástroj k dosažení všeobecného dobra (Havlík 2015: 19).

2.3 Struktura hnutí ANO 2011

Raná politická struktura hnutí byla založena na principu „top down.“²⁸ Po vzniku byla tvořena především lídrem hnutí Andrejem Babišem a úzkým okruhem sympatizantů. Lokální a regionální struktury pak byly tvořeny tzn. Koordinátory, kteří byli členy hnutí a tyto struktury řídili z centra hnutí – Prahy (Kopeček 2016: 13). Tito koordinátoři, stejně tak jako regionální kandidáti v rámci senátních voleb v roce 2012, museli podstoupit psychotesty v pražské centrále hnutí.²⁹ I přes zmíněné testování existovaly rozkoly mezi lokálními strukturami hnutí a centrálou situovanou v Praze. Po vzniku těchto regionálních struktur v roce 2013 probíhal konflikt především ohledně vize budoucího směřování hnutí. Někteří z lokálních lídrů viděli ANO 2011 jako osobní projekt Andreje Babiše a také jako šanci prosadit své osobní politické ambice (Hloušek, Kopeček 2016: 17). Zjevné rozkoly byly viděny i v případě procesu volby nejužšího vedení strany. Na kongresu

---

²⁷ Někteří z voličů jej považovali za ohrožování demokratických principů (Hloušek, Kopeček 2016: 16).

²⁸ Struktura hnutí byla stavěna na lídrovi hnutí a úzké skupině jeho následovníků, poté až nižší struktury.

²⁹ Senátní volby v roce 2012 byly prvními volbami, jež se hnutí ANO 2011 účastnilo.

v březnu roku 2013 byl sice Andrej Babiš znovu zvolen jakožto lídr do vedení strany, nicméně do funkcí místopředsedů hnutí byli zvoleni kandidáti regionálního původu, kteří měli minimální či žádné vazby na původní koncept hnutí a holding Agrofert (Kopeček 2016: 14). Fakt, že nominace kandidátů na tyto posty zůstávaly zcela v kompetenci krajů, měl za následek nezvolení Jaroslava Faltýnka za místopředsedu hnutí v těchto volbách (Dostál 2012). Zjevná nekoordinovaná spolupráce mezi lokálními strukturami hnutí a centralizovaným pražským jádrem měla za následek i reakci Andreje Babiše, který se Jaroslava Faltýnka zastal. V dalším hlasování byl Jaroslav Faltýnek již zvolen do předsednictva hnutí a stal se 1. místopředsedou hnutí (Tamtéž). I přes deklarovanou centralizaci kolem osoby Andreje Babiše však existuje v případě hnutí ANO 2011 jistá organizační struktura.

Hnutí je tvořeno místními, oblastními a krajskými celky, nad nimiž stojí orgány s celostátní působností (anobudelip.cz 2018). Mezi tyto orgány řadíme Celostátní sněm, Předsednictvo, Výbor, Kontrolní komisi a Rozhodčí a smírčí komisi, přičemž Celostátní sněm je v rámci hnutí nejvyšším výkonným orgánem (Tamtéž). Mezi orgány s krajskou působností řadíme Krajský sněm, Krajské předsednictvo a Krajskou kontrolní komisi. Oblastní působností disponuje Oblastní sněm, Oblastní předsednictvo a Oblastní revizor hospodaření. Orgány s místní působností pak jsou Místní sněm, Místní předsednictvo a Místní revizor hospodaření. Celostátní sněm může volit a odvolávat předsedu hnutí, místopředsedu a další členy předsednictva, dále volí a odvolává členy Kontrolní komise, stejně tak tato kompetence platí i pro Rozhodčí a smírčí komisi. Celostátní sněm také schvaluje program a má možnost měnit stanovy hnutí ANO 2011. Je svoláván předsedou na žádost alespoň 2/3 všech oblastních organizací. Celostátního sněmu se účastní členové výboru a delegáti zvolení Krajským sněmem. Tito účastníci mají k dispozici rozhodovací hlas. Dále se sněmu účastní členové Kontrolní komise, členové Rozhodčí a smírčí komise, poslanci a senátoři zvolení za hnutí a hosté (anobudelip.cz 2013).

V důsledku toho, že se Celostátní sněm schází jen několikrát ročně,³⁰ v mezidobí je nejvyšším orgánem hnutí Výbor, jenž je tvořen členy předsednictva a předsedy krajských předsednictev. Výbor pak v rámci své působnosti schvaluje roční rozpočet a změny s ním spojené, schvaluje morální kodex či vnitřní předpisy hnutí a jejich změny.

Nejvyšším statutárním orgánem je pak Předsednictvo, které představuje řídicí složku chodu hnutí ANO 2011. Předsednictvo se skládá z předsedy, prvního

---

³⁰ Nejméně však jednou za dva roky, předseda hnutí pak může sněm svolat dle vlastní potřeby.

místopředsedy, dalších místopředsedů a zbylých členů předsednictva. Předsednictvo se schází dle potřeby, přičemž je svoláváno předsedou hnutí. Mezi kompetence působnosti předsednictva řadíme např. hospodaření s majetkem hnutí, předkládání návrhu ročního rozpočtu, nominace kandidátů na kandidátní listinu pro dané volby atd. (Tamtéž). Předsednictvo bylo hlavním řídicím orgánem daného politického subjektu už od počátku, a sdružovalo osoby loajální k osobě předsedy hnutí Andreje Babiše (Kopeček 2016: 16). Kopeček také poukazuje na narůst loajality v nejužším vedení strany v období mezi kongresy hnutí v letech 2012 a 2013 a poté v roce 2015³¹ (Tamtéž). Na kongresu v roce 2015 došlo k upevnění moci a k silné centralizaci okolo lídra hnutí Andreje Babiše, který následně nepřipouštěl debatu v tématech, v nichž měl jako předseda hnutí jasně danou představu.

Jak již bylo zmíněno v předchozí podkapitole, strana typu firma postrádá širší členskou základnu stoupenců. V případě hnutí ANO 2011 můžeme pozorovat poměrně složitý proces přijímání nových členů do svých struktur. Potencionální uchazeč musí nejprve vyplnit elektronickou přihlášku se svým životopisem, poté je třeba doložit potřebné dokumenty, jako jsou např. prohlášení o bezdlužnosti, prohlášení o beztrestnosti, či souhlas s morálním kodexem. Tyto dokumenty i s přihláškou pak schvalovalo dané oblastní předsednictvo (anobudelip.cz 2018). Po předložení všech vyžádaných dokumentů musel uchazeč o členství absolvovat čekací lhůtu ve výši šesti měsíců. Hlavní slovo ve výběru uchazečů a schvalování jejich žádostí mělo však až do roku 2015 samotné předsednictvo hnutí. Revize stanov v roce 2015 nabízí uchazečům alternativu ve formě možnosti odvolání se k Rozhodčí a smírčí komisi (Kopeček 2016: 17). Předsednictvo může také v rámci tohoto období lhůtu zkrátit či zcela zrušit. I přes tuto alternativu však proces přijímání členů je, ať už vinou vágních stanov či silnou rozhodovací pozicí předsednictva, velmi složitým a zdoluhavým. Toto má za následek vysoký počet podporovatelů hnutí, ale současně malou členskou základnu hnutí, což dokládá charakter hnutí jakožto politického subjektu typu firma. Jak bylo výše zmíněno, ve vedení strany má hlavní slovo úzký kruh osob v těsné blízkosti předsedy hnutí Andreje Babiše. Tato centralizace kolem osoby lídra se projevila v parlamentních volbách v roce 2013, kdy byly v případě kandidátních listin v jednotlivých krajích na první místa dosazovány známé osobnosti, jež měly v daném kraji zajistit úspěch hnutí (Kopeček

---

³¹ Babiš obdržel na schůzi celostátního sněmu v roce 2015 veškeré hlasy při volbě předsedy hnutí, v předchozích kongresech (2013) se objevovaly hlasy proti, když obdržel 73 z 76 hlasů (Kopeček 2016).

2016: 18). Mezi tyto osobnosti patřili například bývalý generální ředitel společnosti Microsoft v České republice Ivan Pilný v Královéhradeckém kraji, herec Martin Stopnický v kraji Jihomoravském, podnikatel Tomáš Březina v kraji Středočeském³² či politický komentátor Martin Komárek v kraji Libereckém (volby.cz 2013). Kontrola členů a potencionálních kandidátů na členství se v průběhu let umocňovala. Kandidáti ve volbách do Evropského parlamentu v roce 2014 byli podrobeni procesu tzv. screeningu.³³ Centralizované vedení v čele s předsedou hnutí Andrejem Babišem tak od vzniku hnutí až do současnosti vyvinulo systém snadné kontroly svých členů a regionálních předsednictev (Kopeček 2016: 20).

Silná role předsednictva trvá i do současnosti a centralizace úzkého kruhu kolem lídra Andreje Babiše stále narůstá. Do schůze celostátního sněmu v únoru 2019 místo v předsednictvu zaujímal předseda Andrej Babiš, 1. místopředseda Jaroslav Faltýnek, místopředsedové Petr Vokřál, Jaroslava Pokorná Jermanová, Richard Brabec a členové předsednictva Ladislav Okleštěk, Jan Řehounek, Jana Vildumetzová, Jan Volný, Monika Oborná, Roman Kubíček, Jozef Bělíca a předseda Poslanecké sněmovny ČR Radek Vondráček (anobudelip.cz 2018). Schůze Celostátního sněmu v únoru 2019 přinesla změnu ve složení místopředsedů a členů předsednictva. Post předsedy hnutí obhájil Andrej Babiš, když obdržel 206 z 238 hlasů přítomných delegátů. Post prvního místopředsedy hnutí si udržel Jaroslav Faltýnek, změna přišla ve formě zvolení Radka Vondráčka na post místopředsedy hnutí. V předsednictvu pak byli nově zvoleni Tomáš Macura, Jan Říčař, poslankyně Jana Pastuchová, Martin Kukla, olomoucký hejtman Ladislav Okleštěk a Roman Kubíček (echo24.cz).

2.4 Užívání nástrojů politického marketingu hnutím ANO 2011

Lubomír Kopeček považuje za neoficiální vznik hnutí září roku 2011, kdy lídr hnutí představil v médiích v rámci populární talk – show Jana Krause své občanské sdružení s názvem „Akce nespokojených občanů“, jež se poté stalo základem pro vznik politického subjektu se stejným názvem (Kopeček 2016: 11). Již od počátků hnutí se

---

³² Tomáš Březina jakožto lídr středočeské kandidátky nakonec odstoupil, důvodem měla být ideologická nejasnost hnutí ANO 2011 (pozn. Autora).

³³ Screening – Proces důkladného prověřování žadatelů.

projevovala schopnost Andreje Babiše pracovat s nástroji marketingu, a následně je aplikovat pro potřeby svého politického subjektu.

V senátních volbách v roce 2012 hnutí ANO 2011 nezískalo jediný mandát. Přes to, že to byly první volby, jichž se účastnilo, jednalo se o impuls k výrazným změnám ve vedení kampaně. Hnutí se od začátku odlišovalo od etablovaných stran, pro veřejnost se jednalo o subjekt nový a neznámý. Tento fakt sloužil na jedné straně v očích veřejnosti jako výhoda, zároveň představoval nevýhodu v souvislosti s vedením kampaně. Tristní výsledek ze senátních voleb 2012 znamenal nutnost oslovit přední české i slovenské reklamní agentury, konkrétně pak agenturu Campaigns.cz (Králíková, Šíma 2014: 17). Hnutí využilo i služeb americké společnosti PSB, která se zaměřuje na průzkum veřejného mínění a profesionální vedení kampaně. Právě výrazná profesionalizace politického subjektu a využívání externích odborníků vedla k výrazně profesionálnější kampani ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013 (Tamtéž). Procesem profesionalizace prošel i předseda hnutí Andrej Babiš, potřeba zlepšení byla deklarována především v souvislosti s rétorickými schopnostmi lídra (Kopeček 2016: 23).

Hnutí se primárně soustředilo na identifikaci cílových skupin voličů, jimž měl být daný produkt nabízen. ANO 2011 cílilo také na ty segmenty společnosti, které mohla zaujmout protestní a antisystémová rétorika strany (Králíková, Šíma 2014: 37). V souvislosti s volbou rétoriky jsou voliči stále viděni jako konzumenti, kterým má být nabízen produkt dle jejich preferencí (Tamtéž). Je tedy volena ta rétorická strategie, která koresponduje s momentální náladou ve společnosti. Stejně tak je pro vedení kampaně a užívání politického marketingu stěžejní postava lídra v osobě předsedy hnutí. Osoba Andreje Babiše je spjata s celkovou image strany ve volebních kampaních a centralizace kolem lídra hnutí je zřetelná dodnes (Kožušníková in Králiková, Šíma 2014: 45).

V případě předčasných voleb v roce 2013 čerpala kampaň hnutí ANO 2011 z příprav, které směřovaly k volbám do Evropského parlamentu v roce 2014. Předčasné volby tak nenutily hnutí diametrálně měnit svou strategii volební kampaně (Tamtéž). Práce s nástroji politického marketingu stále zůstává silnou stránkou nejen Andreje Babiše, ale i celého hnutí ANO 2011. Snadný přístup do médií, vlastní financování, velká míra profesionalizace a rétoricky profesionální vystupování lídra dává hnutí ANO určitou výhodu v komparaci s tradičními etablovanými stranami.

3. Analýza programatiky a výroků představitelů hnutí ANO 2011

Tato kapitola si klade za cíl analýzu postojů hnutí ANO 2011 na základě programatiky hnutí před jednotlivými volbami. Zkoumány jsou také výroky představitelů od vzniku politického subjektu až po celostátní sněm v únoru 2019. Zkoumanými programovými dokumenty budou programy ve volbách do Poslanecké sněmovny v letech 2013 a 2017 a program, který byl představen v souvislosti s volbami do Evropského parlamentu v roce 2014. První část kapitoly sleduje výroky vrcholných představitelů hnutí ANO 2011 od jeho vzniku po volby do Poslanecké sněmovny 2013. V časové návaznosti se první část věnuje také programu pro zmíněné volby v roce 2013. Druhá podkapitola zkoumá časový úsek mezi obdobím po volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2013 a předvolební situací v roce 2017. Tato podkapitola analyzuje program hnutí ve volbách do Evropského parlamentu 2014 a výroky představitelů v otázce evropské integrace. Časově je tato podkapitola ohraničena politickou situací před volbami v říjnu 2017. Poslední podkapitola se věnuje programu hnutí ve volbách do Poslanecké sněmovny v roce 2017, stejně tak jako analýze výroků představitelů hnutí v období mezi volbami do Poslanecké sněmovny 2017 a celostátním sněmem v únoru 2019.

3.1 Analýza programu hnutí ANO 2011 ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013

Program pro předčasné volby v říjnu 2013 byl představen pouhý měsíc před konáním voleb. Hnutí ANO 2011 však zdrojově vycházelo z volební kampaně, která směřovala k volbám do Evropského parlamentu v roce 2014. I přes to však muselo hnutí reagovat na vypsání předčasných voleb. Program byl představen na konci září a skládal se z resortního programu, jenž tvořil hlavní složku programatiky. Společně s resortním programem byly součástí programatiky také priority a východiska, které si hnutí v těchto volbách a povolebním vývoji předsevzalo. Sekce priorit se skládala ze tří bodů. Ani v jednom z představených bodů však nenalezneme zmínku o Evropské unii či procesu evropské integrace. Také sekci východisek, která tvořila přílohový materiál k resortnímu programu, nacházíme jen omezenou míru informací, z nichž by bylo možné identifikovat postoj hnutí k evropské otázce. Ve většině z dvanácti bodů východisek se o něm neobjevuje žádná přímá zmínka. Lze říct, že zmínka o EU se objevuje pouze v bodě č.

12 s názvem „ANO důstojnému mezinárodnímu postavení ČR“ (ANO 2013). Bod se věnuje důležitosti svébytné a silné zahraniční politiky. Zahraniční politika by měla být spoluodpovědná za Evropu a lidská práva. Sama Evropská unie by měla sloužit jako nástroj, jehož prostřednictvím by měly být naplňovány zájmy České republiky. Bod také poukazuje na to, že Evropská unie a další mezinárodní organizace jsou v tomto ohledu nejvhodnějšími partnery (Tamtéž). V dalších jedenácti bodech se však heslo Evropská unie nenachází, lze tedy deklarovat, že tato tematika tedy nebyla důležitou složkou přílohy programatiky hnutí v rámci těchto voleb do Poslanecké sněmovny.

Hlavním zkoumaným dokumentem je program resortní. Uvnitř tohoto čtrnáctibodového programu se heslo Evropské unie a procesu evropské integrace objevuje častěji. Samostatně věnovaný bod Evropské unii však v tomto programu nalézt nelze. EU je zmíněna většinou pouze v okrajových částech jednotlivých bodů. Například v ekonomické části programu si resortní program klade za cíl najít možnosti pro snížení sazby DPH u vybraných produktů v Evropské unii. Dále se tato sekce věnuje čerpání financí z evropských fondů. Hnutí slibuje například efektivní čerpání dotací Evropské unie pro rozvoj pracovních míst. V oblasti zemědělství chce hnutí posílit kontrolu dovážených potravin, snížit míru byrokracie a počet kontrol nad rámec Evropské unie (ANO 2013). Nejvýrazněji je v resortním programu diskutována otázka evropské integrace v jedenáctém bodě, který se zabývá zahraniční politikou. Integrace v rámci NATO a Evropské unie by měla být dle resortního programu prohlubována a z České republiky by měl být důvěryhodný partner pro tyto organizace. Pozice České republiky v rámci struktur unie by měla být aktivní a konstruktivně kritická. Pozitivně je prezentována Evropská unie jakožto významný ekonomický partner, hnutí se však na druhé straně vymezuje vůči přemíře byrokracie v institucích EU. Česko republiku by měli zastupovat dostatečně kvalifikovaní a vzdělaní odborníci (Tamtéž).

Celkově lze říct, že program se otázkou evropské integrace příliš nezabývá. Evropská unie je zmiňována pouze okrajově, a to s ohledem na ekonomické výhody členství. Částečně je uváděna také ve spojitosti se zemědělskou politikou unie. Na základě předloženého dokumentu tak nelze vyčíst jednoznačný postoj hnutí ANO 2011 k evropské integraci. V případech, kdy je zmínka o EU uváděna, je zdůrazňována důležitost aktivního členství v jejich strukturách. Na druhé straně lze pozorovat dílčí kritiku v souvislosti s přílišnou byrokracií uvnitř institucí unie.

3.1.1 Analýza výroků představitelů hnutí od jeho vzniku po volby do Poslanecké sněmovny 2013

Ještě před vstupem Andreje Babiše do politiky v roce 2011, kdy deklaroval, že nebude vstupovat do politiky, začal předseda hnutí ANO 2011 s kritikou politických poměrů v České republice. Jeho kritika se však nevyhnula ani Evropské unii. Poprvé lídr hnutí promluvil na téma Evropské unie v rozhovoru pro rádio Impuls, který vedl moderátor Václav Moravec. Rozhovor proběhl v prosinci 2011 a kromě kritického postoje tehdejšímu politickému uspořádání a odmítání vytvoření politické strany se Andrej Babiš vyjádřil i k otázce Evropské unie. Moderátor se Andreje Babiše ptal, zdaje podle něj dobře, že Česká republika je členským státem Evropské unie nebo by bylo dobré, aby, jestliže se začne rozhodovat o dvojrychlostní Evropě s největší pravděpodobností, té, které bude kolem eura a té, která bude vedle, co by bylo dobré pro Českou republiku (Impuls 2011)? Odpověď předsedy hnutí byla neurčitá, když deklaroval, že je třeba se zeptat ministra financí, jaké byly výdaje a příjmy České republiky z Evropské unie a až poté je možné podle toho hodnotit.³⁴ Andrej Babiš dále navrhoval možnost vypsání referenda, přičemž obyvatelé by se měli rozhodnout, zda zůstat či zda odejít ze struktur EU (Impuls 2011). Z této odpovědi je možné usuzovat, že lze částečně na tento postoj vůči evropské integraci aplikovat tezi Nicolò Contiho, jež tvrdí, že strany často cíleným nezaujatým postojem či nevyhraňováním se v evropské otázce nechávají rozhodovací odpovědnost na občanech samotných. Místo uceleného názoru jsou pak vypisována referenda, kdy se sami voliči mají rozhodnout, jaký postoj v této problematice zaujmou (Conti 2013: 8). V rozhovoru je dále deklarována i nutnost sjednocení české zahraniční politiky vůči Evropské unii. Nelze mít „v Evropské unii dvě politiky zahraniční, jedna z Hradu a jedna ministra“ (Impuls 2011).

V internetovém rozhovoru pro Hospodářské noviny v červnu 2011 hovořil předseda hnutí o „rdoušení České republiky předpisy a nařízeními EU“ (Kasl 2011). Deklaruje tak negativní postoj vůči regulacím Evropské unie, jež mají údajně negativní vliv na české zemědělství. Prohlášení podobného typu najdeme i v programech hnutí před volbami v roce 2013 a 2017. V období vzniku hnutí a prvotní politické profilace můžeme tedy pozorovat spíše antipatii předsedy hnutí Andreje Babiše vůči Evropské unii.

---

³⁴ V té době byl ministrem financí Miroslav Kalousek za TOP 09.

Po roce 2011 se ve vyjádřeních vrcholných představitelů fenomén EU či evropské integrace téměř nevyskytuje. Situace se mění v předvolebním období v roce 2013. V rámci pořadu Hyde park, kde měli potencionální voliči možnost klást Andreji Babišovi otázky, předseda hnutí vyjádřil svůj postoj k Evropské unii. „My jsme členy Evropské unie, která je sice hrozná, byrokratická, taky ji nemám rád, avšak minulý rok jsme vydělali na Evropské unii 74 miliard“ (Česká televize 2013). Lídr hnutí poukázal na potřebu většího počtů investorů z Bruselu v České republice. Vytýkal také nízkou míru vlivu ve strukturách EU. Lze říci, že i přes určité antipatie je deklarována nesporná výhoda členství ČR v EU. Tato kritika přílišné byrokracie se prolíná prohlášeními i programatikou hnutí od vzniku až do současnosti. V pořadu České televize Interview z října 2013 pokračuje Andrej Babiš v kritice stávajícího politického uspořádání v České republice a zmiňuje Evropskou unii v souvislosti s aférou PromoPro³⁵ (Česká televize 2013). Ve sledovaném období se Andrej Babiš o Evropské unii zmiňoval pouze střídmě a jen v souvislosti s jednotlivými politikami unie. Příkladem může být požadavek nutnosti důslednější kontroly polských potravin ze strany EU, který byl vyjádřen v pořadu *Máte slovo s Michaelou Jilkovou* v únoru 2013 (Česká televize 2013). Je možné říci, že v studovaném období se v rámci hnutí ANO 2011 vyjadřoval k evropské otázce výhradně Andrej Babiš a to velice rezervovaně.

3.2 Analýza programatiky hnutí ANO 2011 ve volbách do Evropského parlamentu 2014

Zásadním dokumentem pro zkoumání postoje hnutí ANO k procesu evropské integrace je program spojený s volbami do Evropského parlamentu v roce 2014. Volby se konaly 23. – 24. května 2014 a program hnutí byl představen 12. února téhož roku.

Těchto voleb se v České republice zúčastnilo celkem 18,2% voličů, přičemž hnutí ANO obdrželo 244 501 hlasů, což ho s procentuálním výsledkem 16,13% řadilo na první místo mezi všemi politickými subjekty, jež se voleb zúčastnily (czso.cz). Jak již bylo nastíněno, těmto volbám předcházela výrazná profesionalizace strany. Byla najata americká skupina PSB či společnost Campaigns.cz. Tyto aspekty mířily k profesionální kampani a programu, který dovedl hnutí ANO k vítězství v těchto volbách (Králíková, Šíma 2014: 17).

---

³⁵ V kauze PromoPro se jednalo o přiřazení zakázky této společnosti bez výběrového řízení, vše probíhalo v období českého předsednictví EU (irozhlas.cz 2018).

První bod detailního programu se věnuje roli České republiky a především hnutí ANO 2011 v rámci struktur Evropské unie. Unie není v tomto bodě popisována jako organizace, jejíž podstatou jsou úředníci v Bruselu, nýbrž jako „téměř tři desítky demokratických zemí s více než půl miliardou obyvatel, které z celosvětového pohledu sdílí obdobné hodnoty a zájmy“ (ANO 2011). Deklarována je také důležitost členství a integrace v EU, jakožto silné a konstantní organizaci. Evropská integrace a stabilní či hospodářsky vyspělá EU je stavěna na první místo v rámci priorit hnutí ANO. V úvodní části programu se hnutí ANO 2011 vrací ke své rétorice, která kritizuje stávající politické uspořádání. Hnutí se snaží o kritiku a vymezení se vůči politice uplatňované ve vztahu k EU posledními vládami. Vytýkána je především pasivita České republiky v jednotlivých institucích unie. Program deklaruje, že naše země není vnímána jako respektovaný a silný partner (Tamtéž). Výrazně je indikován i faktor českého předsednictví v Radě Evropské unie. Hnutí viditelně kritizuje opozicí zapříčiněný pád vlády Mirka Topolánka uprostřed probíhajícího předsednictví.³⁶Tato kritika se však zaměřuje na problémy české politiky ve vztahu k Evropské unii a neposkytuje nástin postoje hnutí ANO 2011 k procesu evropské integrace.

Po kritice českých vlád a se kritická teze programu přesouvá k problematice slabých zástupců v jednotlivých orgánech Evropské unie. Tito zástupci dle programu nebyli schopni se výrazněji prosadit v korekci legislativních předloh a norem, které mají na Českou republiku přímý dopad (ANO 2011). Podpora našeho státu je dle hnutí právě tím prvkem, který chybí českým zástupcům k vyššímu postavení v rámci Evropské komise a dalších významných institucí EU. I přes deklarování neutěšených výsledků v předchozích letech lze pozorovat tendenci zdánlivé podpory evropské integrace za předpokladu, že Česká republika bude aktivně přispívat k řešení problémů Evropské unie tam, kde existují společné evropské zájmy. Definice těchto společných evropských zájmů ale v první části programu chybí. Otázka poukazování na nekompetenci českých zástupců v institucích EU se však objevuje i ve zbytku první části programu. „V zájmu České republiky by volby měly přivést do Evropského parlamentu nikoli otahané partajní matadory již neudržitelné v české politice...“ (ANO 2011). Evropská politika České republiky je tedy hnutím ANO 2011 prezentována v těchto volbách dvěma hlavními body. Prvním bodem je objektivní a správná definice budoucích zájmů České republiky.

---

³⁶ Nedůvěra byla vyjádřena vládě Mirka Topolánka vyjádřena Poslaneckou sněmovnou ČR 24. března 2009.

Tím druhým je pak nutnost disponovat příslušnými a kvalifikovanými zástupci, jež budou tyto zájmy zastupovat (Tamtéž). Následuje deklarace slibů o chování potencionálních zástupců hnutí ANO 2011 v rámci evropských institucí. Měla by například probíhat kooperace poslanců hnutí s dalšími českými zástupci v Evropském parlamentu v zájmu nalezení nejlepšího možného východiska pro Českou republiku. Tato teze se však neztotožňuje s funkcí, kterou má europoslanec plnit. Europoslanec by měl primárně hájit zájmy Evropské unie, až poté zájmy své země. Program však deklaruje mírný opak. Hnutí ANO také slibuje u svých poslanců vysokou míru aktivity v rámci své politické frakce.³⁷ Důležitá je dle programu také transparentnost v souvislosti s činností poslanců ve strukturách Evropského parlamentu.

Bod s názvem „Evropská unie v zájmu České republiky“ je pro tuto podkapitolu stěžejní. Tato sekce programu si klade za cíl popsat trajektorii a budoucí směřování vztahu mezi EU a ČR. Jak již bylo programem nastíněno, v zájmu České republiky je dle hnutí ANO 2011 stabilní a ekonomicky úspěšná Evropská unie. Podporovány by tak měly být především ty trendy a otázky, které povedou k posilování vztahů mezi členskými státy unie. Naopak by se měla objeovat zdrženlivost ke konstrukcím, které by mohly způsobovat třecí plochy a fragmentaci mezi těmito státy. Potvrzována je legitimita některých členských zemí v souvislosti s neúčastí na některém z daných integračních okruhů. Podle ANO 2011 dokonce tento trend bude s rozšiřující se Evropskou unií narůstat. Hnutí se kriticky staví k plýtvání pozorností EU na „umělé ideologické konstrukty občanům vzdálené.“³⁸ Evropská unie by se měla primárně soustředit na aktuální problematiku. V otázce pravomocí Evropské unie vůči členským státům by měla EU uplatňovat především princip subsidiarity a proporcionality. S pokračujícím procesem evropské integrace a s narůstajícím počtem členských zemí by pak měla EU důsledně kontrolovat a korigovat chod svých institucí. Program se dále několikrát odkazuje na nutnost odbourávání byrokratických prvků v rámci rozhodovacích procesů unie.

Hnutí ANO v jedné z dalších kapitol s názvem „Rozšiřovat unii a pásmo stability v jejím sousedství“ hodnotí integrační proces od vstupu České republiky v roce 2004. Na začátku této kapitoly programu se hnutí pozastavuje nad tím, jak některé státy přijaly vysoký stupeň integračního procesu do svých právních rámců. Kladně se však hnutí ANO

---

³⁷ Hnutí ANO 2011 je součástí frakce ALDE (Aliance lidovců a demokratů pro Evropu).

³⁸ Program tento jev uvádí na příkladu evropské ústavy.

staví k procesu jako takovému a k budoucímu rozšiřování o další státy. I tato pozice vůči rozšiřování však má své výhrady. Přistupující země musí být schopny implementovat veškeré závazky, které z členství v EU vyplývají. Dalším faktorem, který dle hnutí ovlivňuje možnost přistoupení dané země, je její rozměr. Pokud je rozloha kandidátské země v konfliktu s některou z politik unie, měla by být přijata přechodná opatření, která by přiblížila úroveň kandidátského státu úrovni Evropské unie (Tamtéž). Česká republika dle programu může využít Evropskou unii jakožto nástroj, kterým lze uplatnit své slovo ve světě. Zapomínat by se dle programu nemělo ani na koncept základních hodnot, jimiž jsou například demokracie, právní stát či ochrana lidských práv a práv menšin (ANO 2011). I přes některé teze, které se zabývaly kritikou přílišné byrokratizace Evropské unie, se program ve volbách do Evropského parlamentu dá na základě provedené analýzy označit jako neutrální, v některých aspektech mírně nakloněný k budoucímu prohlubování evropské integrace.

3.2.1 Analýza výroků představitelů hnutí od voleb do Poslanecké sněmovny 2013 po volby do Poslanecké sněmovny 2017

V souvislosti s povolebním vyjednáváním se začala evropská otázka znovu objevovat v prohlášeních předsedy hnutí Andreje Babiše. Kritice bylo podrobena například pevně stanovené datum přijetí eura. Lídr hnutí se jasně vymezoval vůči přijetí eura za tehdejších podmínek. Dodal, že „považuje korunu a ČNB za nejlepší prostředek pro podporu ekonomiky a ochranu českého průmyslu“ (novinky.cz 2013). Názory na přijetí eura se však v tomto sledovaném období výrazně měnily. Již v únoru 2014 se nechal slyšet, že s budoucím přijetím eura nemá problém, nicméně že se tak nestane v nejbližších šesti letech (Česká televize 2014). Lze tak pozorovat tendenci změny rétoriky předsedy hnutí v závislosti na náladě v české společnosti. Samotné členství v EU je pro hnutí výhodné především v těch oblastech, kde přináší určité benefity. V dalších oblastech nelze na politiku Evropské unie a proces evropské integrace nalézt ucelený názor.

Babišův neucelený postoj k Evropské unii a evropské integraci se projevil i v červnu 2014. Předseda hnutí žádal po předsedovi Evropské komise, aby sám zvolil českého eurokomisaře z nabízených kandidátů. Tento krok byl více než neortodoxní a

reflektoval měnící se postoje Andreje Babiše vzhledem k EU.³⁹ Z této žádosti lze vyčíst nízkou míru zájmu a neochotu aktivně se podílet na chodu Evropské unie. Pokud bereme v potaz hnutí ANO jako celek, lze v tomto období pozorovat spíše podporu procesu evropské integrace. Dokládá to i rozhovor s Ditou Charanzovou, která byl kandidátkou do Evropského parlamentu za hnutí ANO 2011 v evropských volbách v roce 2014. Kandidátka naznačuje podporu hlubší integrace a hodnotí členství v EU veskrze pozitivně. „Těch pozitivních dopadů je celá řada a bezpochyby převažují. Lidé je v současné době berou zcela automaticky, a proto často vnímají spíše negativa. Bylo by zajímavé mít možnost na chvíli vidět, jak by to u nás vypadalo a jak by se nám dnes žilo, pokud bychom do EU nevstoupili. Domnívám se, že by to nebyl příliš veselý obrázek“ (prazsky.denik.cz 2014). I přes problémy ve sféře ekonomické a finanční se podle kandidátky Dity Charanzové Evropská unie bez pokračující hlubší integrace neobejde (Tamtéž).⁴⁰

Jistý rozkol mezi názory předsedy hnutí Andreje Babiše a ostatními politiky hnutí ANO v rámci evropské otázky lze pozorovat například v hodnocení rozhodnutí odchodu Velké Británie z Evropské unie. Na konferenci „Četná výzva pro Evropu“, která se konala v září 2016, lídr hnutí nepřímou podporou odhodl Velké Británie. "Pokud bych byl v pozici Velké Británie se všemi těmi zkušenostmi s byrokracií v Bruselu, tak bych možná taky hlasoval pro odchod" (echo24.cz 2016). Nesouhlas projevil například europoslanec za hnutí ANO 2011 Pavel Telička, jenž označil tento výrok za „osobní připomínku pana Babiše“ (Tamtéž). Kritika přílišné byrokratizace uvnitř institucí Evropské unie se však prolíná vyjádřeními i programatikou hnutí ANO již od jeho vzniku. Třetí plochou mezi Andrejem Babišem a některými dalšími členy hnutí ANO 2011 je migrační politika. Andrej Babiš ve své knize „O čem sním, když náhodou spím“ píše, že si představuje ideální model Evropské unie jako „starou slovanskou nebo keltskou vesnici. Uvnitř ní lidé obchodují, navštěvují se, pomáhají si. No, taky se někdy hádají. Normální život. Dneska se tomu říká volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob. Ale za posledním stavením to končí. Palisáda, příkop, hliněný val. Hranice. Tahle naše vesnička nemůže ubytovat každého, kdo hledá lepší život“ (Babiš 2017). Naproti tomu europoslanec Pavel Telička nabízí střídmější postoj v problematice migrační krize. „Příčiny migrační vlny nejsou v Evropě a problém nelegální migrace se ve větší či menší míře objevuje v mnoha částech

---

³⁹ V té době byl předsedou Evropské komise José Manuel Durão Barroso.

⁴⁰ Dita Charanzová je lídrem kandidátky ANO 2011 pro Evropské volby v roce 2019.

světa“ (Telička 2015). Dle Teličky je v této oblasti důležitá osvěta a veřejná diskuze o migraci, jež by měla zabránit nárůstu xenofobie v evropské společnosti (Tamtéž). Dále je v rámci rétoriky Andreje Babiše uvažováno nad ideální rolí Evropské unie. EU by neměla fungovat jako jednotný superstát, nýbrž jako silné společenství silných států. Neměly by se také uzavírat aliance silných států, které by pak diktovaly své podmínky ostatním (Babiš 2017). V otázce potencionální těsnější evropské integrace se předseda hnutí vymezuje vůči příliš provázané kooperaci.

V rozhovoru pro týdeník Euro Andrej Babiš uvedl: „Já nechci mít migrační politiku s Francií nebo Německem. My chceme mít svoji migrační politiku úplně jinou než ostatní státy. Já ani nechci euro. Chci, abychom si zachovali korunu, a mohli tak zásadním způsobem ovlivnit ekonomiku, pokud bude nějaký problém. Jakékoliv další integrace bych určitě nechtěl“ (euro.cz 2017). Babiš je zastáncem vícerychlostní Evropy, Česká republika by si dle něj měla mít možnost vybrat, v kterých oblastech se k integraci připojí. Potřebu hlubší integrace tak lze pozorovat především v ekonomických oblastech, které přinášejí České republice benefity. V dalších politikách Evropské unie již tato potřeba schází.

3.3 Program hnutí ANO 2011 pro volby do Poslanecké sněmovny 2017

Program s názvem „Teď nebo nikdy. Ten jediný program, který potřebujete“ byl představen 3. září 2017 a měl reprezentovat zájmy a priority hnutí ANO 2011 s výhledem na blížící se volby do Poslanecké sněmovny v roce 2017. Hned z počátku je umocněna silná role lídra. Začátek programu je psán z pohledu předsedy hnutí Andreje Babiše, jenž pokračuje v protestní rétorice, jež je pro strany typu firma jedním ze základních rysů. Předmluva se tedy zabývá kritikou předchozích vlád a dalších politických subjektů. Lídr hnutí pak představuje čtyři základní body, či priority, jimž má hnutí ANO 2011 věnovat zvýšenou pozornost v následujícím období. Mezi zmiňované body řadíme bezpečnost, efektivní a hospodárny stát, investice do naší země a investice do našich lidí (ANO 2011). První prioritní bod se věnuje bezpečnosti a Evropská unie je zmiňována v souvislosti s teroristickými útoky či migrační krizi. Vnější evropská hranice by měla být dle programu uzavřena s cílem zvýšení bezpečnosti občanů unie. Zdůrazňována je i potravinová soběstačnost či fiskální bezpečnost. Hnutí ANO se pak výrazně staví proti přijetí eura. Propojení jednotlivých ministerstev s Evropskou unií by mělo probíhat

v rovině čerpání dotací z dostupných fondů či hájení zájmů České republiky. V této sekci programu dostává prostor především kritika současných a bývalých politických představitelů. Otázka evropské integrace v dalších prioritních bodech schází.

Hlavní část programu je rozdělena do 22 bodů. Problematika evropské integrace se v daném programovém dokumentu objevuje jen okrajově a pouze v některých ze zkoumaných oblastí. První výraznější zmínka o Evropské unii se nachází ve čtvrtém bodu programu v souvislosti rozpočtovou politikou České republiky. Hnutí se opakovaně negativně vymezuje vůči přijetí eura, minimálně v jeho současné podobě. Zásadním bodem zkoumané programatiky je bod č. 5, jenž se věnuje „Srozumitelné a aktivní zahraniční politice.“ Členství ve fungující a akceschopné Evropské unii by mělo být jednou z primárních priorit české zahraniční politiky. Hnutí uznává důležitost EU, jakožto nástroje, který poskytuje menším státům širší rámec možností na prosazení svých zájmů (ANO 2011). Hlubší integrace v rámci evropského jednotného trhu je rovněž důležitou složkou české ekonomické politiky. Hnutí slibuje aktivní zapojení v oblastech politiky, kde může Evropská unie sloužit jako přidaná hodnota. Jedná se například o ochranu vnějších hranic, bezpečnost, liberalizaci vnitřního trhu či konkurenceschopnosti evropské hospodářské politiky. Opětovně se hnutí snaží nepřímo kritizovat přílišnou byrokratizaci unie, když deklaruje zrušení „zbytečné administrativní zátěže“ (Tamtéž). Program pak dále jasně udává, že Česká republika by měla filtrovat oblasti, ve kterých si dokáže poradit sama, a ve kterých bude potřeba asistence Evropské unie. EU by tedy ideálně měla být méně aktivní, za to však efektivní. Z ekonomického hlediska by měla být posílena její finanční stabilita s cílem rovného postavení mezi státy, které již euro přijaly a státy které euro nemají. Hnutí se chce aktivně podílet na výrazné reformě eurozóny. Bez této reformy nebude v brzké době dle hnutí možné v České republice evropskou měnu přijmout. V souvislosti s problematikou terorismu a nelegální migrace podporuje ANO úzkou kooperaci bezpečnostních složek všech členských států (ANO 2011). Program dále deklaruje nutnost vytváření aliancí ve strukturách Evropské unie, a to nad rámec fungující Viségradské skupiny. Pozitivně se staví i k budoucí integraci zemí Západního Balkánu do struktur EU za předpokladu, že budou provedeny reformy spojené s rozvojem právního státu a přijetí *acquis communautaire* (Tamtéž).⁴¹ Kooperace evropských států by měla probíhat i v rovině společného řešení migrační krize.

---

⁴¹ Soubor právních předpisů EU, který musí být implementován do právních řádů daných kandidátských zemí.

Heslo EU je dále používáno střídavě, další zmínka se nachází až v bodě č. 10, který se věnuje vnější bezpečnosti a obraně země. Opakuje se zde nutnost důsledné ochrany evropských hranic, jak již bylo programatikou deklarováno v předchozích bodech. Kritická teze označující evropskou hranici za nedostatečně chráněnou sebou nese i nutnost ochrany této hranice další mezinárodní organizací – NATO. Hnutí se zavazuje k aktivnímu zapojení České republiky v rámci misí EU, NATO a OSN. Právě aktivní kooperace všech členských států by měla sloužit k redukci migrační krize na evropském území (ANO 2011). Program se opakuje v rámci zmiňování nesoběstačnosti České republiky v zemědělské výrobě. V komparaci s původními zeměmi Evropské unie se dle hnutí zemědělská výroba v ČR výrazně propadá. Kritiku unie v oblasti zemědělské politiky lze pozorovat v deklarování požadavku na zvýšení národních dotací pro české zemědělce a potravináře. „Jsme na jednotném trhu bez celních bariér a není možné, aby většina našich západních konkurentů v EU měla výrazně větší národní dotace než naši zemědělci a potravináři“ (ANO 2011). Další zmínka Evropské unie či postoje hnutí k evropské integraci v programu není možné nalézt. Lze konstatovat, že program se v bodech, kde Evropskou unii zmiňuje, staví k instituci kladně. Kladný postoj lze pozorovat například v otázce integrace v rámci bezpečnosti a zahraniční politiky ČR. EU je pokládána za nejúčinnější nástroj k prosazování českého vlivu ve světě. Kritiku naopak lze najít v souvislosti s přílišnou byrokratizací, nedostatečnou ochranou evropských hranic a s nerovnoměrným čerpáním dotací v souvislosti se zemědělskou politikou unie.

3.3.1 Analýza výroků představitelů hnutí od voleb do Poslanecké sněmovny 2017 po celostátní sněm v únoru 2019

Postoj hnutí ANO 2011 k evropské integraci byl těžko uchopitelný i v období mezi povolební situací v listopadu 2017 a celostátním sněmem v únoru 2019. Po vítězství v parlamentních volbách v roce 2017 se začala měnit i rétorika lídra hnutí. Andrej Babiš byl mnohdy razantní v odpovědích na otázky týkající se Evropské unie. Ještě před volbami do Poslanecké sněmovny kritizoval předsedu Evropské komise, kterým je Jean - Claude Juncker. Byl označen jako „alkoholik, který už tam dávno nemá být, zásadním způsobem kazí pověst Evropské unie“ (Kašpárek 2017). V prosinci téhož roku se premiér účastnil zasedání Evropské rady, které se účastnil i zmíněný předseda Evropské komise. Obavy z tohoto setkání mírnili další politici z řad ANO 2011. Dita Charanzová například v rozhovoru pro pořad DVTV uvedla, že je ráda, že první cesta nově zvoleného premiéra

vede právě do centra Evropské unie – do Bruselu. Evropská unie je dále dle europoslankyně klíčová pro další integraci v oblasti ekonomické či obranné. Dle Charanzové Andrej Babiš považuje Evropskou unii za místo, v němž má Česká republika přirozeně být a fungovat (Veselovský 2017). Pozorovat lze tedy určitou umírněnost dalších představitelů hnutí, na rozdíl od Andreje Babiše, který volí razantnější a ostřejší rétoriku.

Sám Andrej Babiš se na zmíněném summitu věnoval především problematice migrační politiky, s řešením či novou myšlenkou však český premiér nepřišel. Odmítl pouze povinné kvóty na přijímání uprchlíků. Ovšem v roce 2018, kdy se v české společnosti začaly množit názory o vystoupení České republiky z Evropské unie, sám premiér tyto tendence rázně odmítl. „Pokud někdo mluví o czexitu, ohrožuje naši budoucnost. Za období 2004 až 2017 jsme získali 700 miliard korun, náš hrubý národní produkt se zvýšil o 37 procent“ (novinky.cz 2018). Dále je dle lídra hnutí potřeba posílit kompetence Evropské rady, poté je znovu zmiňována přílišná byrokracie a potencionální diktát silnějších států (Tamtéž). I přes vyšetřování Evropské unie v souvislosti s podezřelým nakládáním s evropskými dotacemi Andrej Babiš nezpochybňuje benefity plynoucí pro Českou republiku z tohoto členství. V září pro německý deník Bild uvedl, že „potřebujeme ucelenou, silnou Evropu. Je potřeba jednoty v zahraniční i obchodní politice. Evropa je skvělý projekt, díky němuž máme 73 let mír. Brexit je špatný, musíme společně zabránit, aby se ještě někdy opakoval“ (Bild 2018). Opět lze pozorovat rozdíly mezi vyjádřeními lídra hnutí v roce 2016 a v roce 2018. Zatímco v roce 2016 bylo vyjádřeno porozumění nad odchodem Velké Británie ze struktur Evropské unie, v roce 2018 je již toto rozhodnutí odsouzeno. Lze tak pozorovat měnící se rétoriku hnutí ANO v souvislosti s proměnlivou náladou ve společnosti.

4. Typologizace postojů hnutí ANO 2011 k evropské integraci

Čtvrtá kapitola se věnuje typologii stranického chování ANO vůči evropské integraci na základě analyzované programatiky a výroků představitelů hnutí. Na výsledky analýzy budou aplikovány zkoumané typologie. Použity budou typologie stranického chování Nicolò Contiho a Lucy Verzichelliho a také Petra Kanioka. Tyto dvě typologie považují pro zkoumanou problematiku za nejvhodnější a nejinovativnější. Typologie tvrdého a měkkého euroskepticismu na základě konceptu Paula Taggart a Alekse Szczerbiaka nebude použita. Autoři jsou pokládáni za inovátory výzkumu stranického

chování vůči procesu evropské integrace, nicméně dané rozdělení je spíše vágního charakteru a nelze jej aplikovat na touto prací zkoumaný politický subjekt. Podobný problém pak lze pozorovat i u typologie Petra Kopeckého a Case Mudda.

4.1 Typologizace postojů hnutí ANO na základě typologie Contiho a Verzichelliho

Conti ve své práci *Party attitudes to European integration: A longitudinal analysis of the Italian case* nabízí svou typologii postojů politických stran k evropské integraci. Ještě před tímto konceptem však analyzuje faktory, které tyto postoje ovlivňují. Prvním faktorem, který Conti zkoumá, je faktor ideologický (Conti 2003: 10). Conti odkazuje na četnou řadu autorů, kteří považují ideologii za faktor, který má významný vliv na postoje daného politického subjektu vůči evropské integraci (Tamtéž). Na prací zkoumané hnutí ANO 2011 nelze tuto hypotézu aplikovat. Hnutí lze označit jako stranu typu firma, ideologická profilace na pravo - levé škále zde tedy chybí. Ideologie nemá na postoje vůči evropské integraci žádný vliv. Dalším faktorem je účast daného politického subjektu na vládě. Conti zkoumá, jestli strany, které jsou ve vládě, zaujímají pozitivnější postoj k evropské otázce než strany stojící v opozici. Postoje stran by se v takovém případě měly měnit v čase závisle na tom, jestli se nachází ve vládě či nikoliv (Conti 2003:10). Dle mého názoru lze vyloučit u hnutí ANO i tento faktor. Postoj hnutí vůči evropské integraci se neměnil v závislosti na účasti strany na vládě. Kritika přílišné byrokracie na straně jedné, i uznání výhod členství z hlediska ekonomického na straně druhé, se prolínalo prohlášeními i programatikou hnutí již od jeho založení. Vliv účasti ve vládě na tyto postoje byl tedy minimální.

Conti následně přichází s typologií, která pracuje se základním konceptem stranického chování Taggarta se Szczerbiakem. Základní koncepty tvrdého a měkkého euroskepticismu jsou doplněny o postoj neutrální, funkční europeanismus a identitární europeanismus. V případě zkoumaného hnutí ANO lze bezprostředně vyloučit kategorii tvrdého euroskepticismu. Tvrdý euroskepticismus je definován jako „kvalifikovaná opozice vůči EU a její integraci. Strany, jež tento postoj zastávají, chtějí vystoupení své země ze struktur EU nebo jejich politika zaujímá opoziční charakter vůči celému procesu evropské integrace“ (Taggart citován in Conti 2003: 17). Tento postoj nebylo možné v rámci zkoumané programatiky či prohlášení představitelů zachytit. Hnutí ANO není tvrdě euroskeptickým politickým subjektem, nejedná se o kvalifikovanou a ucelenou

opozici vůči procesu evropské integrace. Druhou kategorií, jež můžeme vyloučit, je kategorie identitárních europeanistů. Dle Contiho se jedná o stranu, jejímž základním cílem je podpora hlubší evropské integrace. Jde také o principiální podporu Evropské unie a její integrace, zdrojem podpory není vidina benefitů či osobních zisků, nýbrž reálná podpora posílení supranacionální politiky EU (Conti 2003: 17). Na základě zkoumaných programů a vyjádření představitelů hnutí lze usuzovat, že ANO 2011 nelze označit za subjekt, který principiálně podporuje proces evropské integrace, EU, či přenesení pravomocí z národní na nadnárodní úroveň. Právě vidina zisků a benefitů z integrace plynoucích je jedním ze základních zdrojů podpory hnutí ANO procesu evropské integrace.

Další z Contiho a Verzichelliho typologie je kategorie „neutrálních.“ Jedná se o strany, které evropskou otázku zmiňují minimálně či vůbec. Není u nich patrný ucelený a jasně zřetelný názor na integrační proces. Specifické preference v rámci jednotlivých politik Evropské unie mohou být vyjadřovány, nicméně na jejich základě je nemožné určit postoj dané strany v této problematice (Tamtéž). Tento typ lze aplikovat pouze minimálně. Od vzniku hnutí byla Evropská unie zmiňována redukovane, nicméně v průběhu let a jednotlivých programů zaujímala evropská otázka alespoň parciální postavení. Nelze vyčíst kompaktní a stálý postoj k evropské integraci a EU, nicméně evropská otázka je v posledních letech oblíbenou oblastí pro prohlášení představitelů hnutí ANO 2011.

Předposledním typem jsou strany spadající do kategorie měkkého euroskepticismu. Dle Contiho a Verzichelliho se jedná o strany, u kterých neexistuje principiální námitka vůči evropské integraci či členství v Evropské unii, ale existují pochyby o jedné či více oblastech politiky EU (Conti 2003: 17). Může se také jednat o přesvědčení, že národní zájmy jsou v rozporu s trajektorií, kterou nastavila Evropská unie (Tamtéž). Zásadním faktorem by pak měla být vůle politického subjektu reformovat EU. Lze souhlasit, že části této definice hnutí ANO odpovídá. Hnutí jako takové není proti integračnímu procesu či proti členství České republiky v této organizaci. Taktéž lze v programatice i v prohlášeních nalézt oblasti politiky EU, které jsou viděny kriticky. Společným jmenovatelem programů v průběhu času je například kritika přílišné byrokratizace struktur „Bruselu“ (ANO 2011). Program z roku 2013 kritizuje také rozdělování financí v rámci zemědělské politiky. V neposlední řadě se objevuje soustavná kritika eurozóny. I přes to však hnutí ANO 2011 nelze zařadit plně pod kategorii měkkého euroskepticismu. Přes veškeré zmíněné aspekty, jež hnutí splňuje,

chybí poslední deklarovaný bod výše zmíněné definice, a to touha přijít s konkrétním reformním řešením. Hnutí v čele s předsedou sice čteně vyzývá k nutnosti reforem, vůle přijít s konkrétním řešením se však v žádném programovém dokumentu nenachází. Z tohoto důvodu dle mého názoru nemůže být tato kategorie aplikována.

Nejvýrazněji lze na hnutí ANO aplikovat Contiho kategorii funkčního europeanismu. „Podpora evropské integraci může být pojata jako strategie sloužící domácím politickým zájmům, či dalším cílům daného politického subjektu. Není zde přesvědčení o nutnosti hlubší integrace EU, pokud není prokázáno, že tento proces zmíněné benefity přinese. Obecně lze říci, že případné přesvědčení o přínosu evropské integrace se pohybuje v mezích zachování statusu quo“ (Conti 2003: 17). Právě tato Contiho charakteristika funkčního europeanismu je dle mého názoru nejlépe aplikovatelná na hnutí ANO. V tomto případě lze pozorovat tendenci podpory procesu evropské integrace i Evropské unie samotné za předpokladu, že z této podpory plynou ekonomické benefity. Dokládá to nejeden z výroků předsedy hnutí Andreje Babiše, zcela zřetelně například výrok z roku 2013, kdy byl lídr ANO hostem pořadu České televize Hyde Park. „My jsme členy Evropské unie, která je sice hrozná, byrokratická, taky ji nemám rád, avšak minulý rok jsme vydělali na Evropské unii 74 miliard“ (Česká televize 2013). Ekonomické výhody členství jsou zmiňovány hojně i v jednotlivých programech.⁴² Pokud benefity plynoucí z podpory integrace nejsou k užitku strany samotné, strana se poté uchyluje k podpoře stávajícího stavu unie. Tento jev lze u hnutí ANO pozorovat například v problematice přijetí Eura, jakožto společné měny.

Poslední programový dokument z roku 2017 deklaruje, že „euro nebudeme za stávajících podmínek a situace v eurozóně přijímat“ (ANO 2011). Návrh konkrétní reformy se však v programatice před volbami do Poslanecké sněmovny v roce 2017 neobjevuje. I dle pozdějších výroků lídra hnutí je pro Českou republiku prioritou v současnosti udržet českou korunu, přičemž o euru lze uvažovat až po reformě eurozóny. Premiér například v roce 2018 deklaroval, že je spokojený s českou korunou a euro pro něj není důležité (novinky.cz 2018). Tezi nepodporování hlubší integrace, pokud nelze pozorovat potencionální finanční výhody z ní plynoucí, podporuje i vyjádření Andreje Babiše z května 2018. Premiér se vymezil vůči dalšímu sbližování členských států EU,

---

⁴² Programatika hnutí zmiňuje například výhody ve formě úspěšného čerpání dotací fondů Evropské unie (ANO 2011).

když prohlásil, že další integrační snahy nejsou potřeba. Dále však zmínil, že hnutí ANO je výrazně proevropské, přesto však kritické (Babiš 2018).

4.2 Typologizace postojů hnutí ANO na základě typologie Petra Kanioka

Druhým typologickým konceptem, jenž je aplikován na projevy stranického chování hnutí ANO, je typologie českého politologa Petra Kanioka. Autor se na rozdíl od svých předchůdců snaží zahrnout ve své typologii také pozitivní složku postojů politických stran k procesu evropské integrace. Ve své práci *Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho stranických projevů* Kaniok vyzývá k důkladné analýze míry euroskeptických postojů v daných stranických dokumentech zkoumaných politických subjektů. Je třeba se ptát, do jaké hloubky je euroskepticismus začleněn a jakou má relevanci v rámci struktur zkoumaných stran. Euroskeptické prvky se objevují v různé míře u velkého počtu politických stran, ne všechny však lze označit za euroskeptické (Kaniok 2006: 85). Jaká je tedy pozice euroskepticismu v programatice hnutí ANO 2011?

Petr Kaniok uvádí tři subtypy politických stran v závislosti na míře euroskeptického postoje obsaženého v jejich programech. Mezi tyto subtypy řadíme „single issue“ strany, strany druhé ideologie a strany, u nichž se skepse vůči Evropské unii vyskytuje jako jeden z bodů programu (Tamtéž). V případě hnutí ANO 2011 lze ihned vyloučit první subtyp takzvané „single issue“ strany, jež sdružuje strany, které se soustředí primárně a výhradně na opoziční postoj vůči samotnému procesu evropské integrace. U této práce zkoumaného politického subjektu nepozorujeme ani jeden z charakteristických znaků tohoto subtypu. Programatika ani prohlášení vrcholných představitelů nedeklaruje požadavek vystoupení České republiky ze struktur EU, rovněž se nejedná o subjekt, který se soustředí pouze na volby do Evropského parlamentu. Druhým subtypem jsou strany druhé ideologie. Řadíme zde ty politické subjekty, pro něž není opozice vůči EU jediným motivem jejich existence (Kaniok 2006: 86). Tento typ lze v případě hnutí ANO taktéž bez problému vyloučit. Strany tohoto typu totiž sice nezakládají svou existenci pouze na opozičním postoji vůči EU, nicméně v jejich programatice se evropská otázka vyskytuje ve vysoké míře. Právě tento aspekt je hlavním důvodem, proč tento subtyp nelze aplikovat na hnutí ANO. Míra bodů, které se věnují

Evropské unii či evropské integraci je v případě tohoto hnutí velice nízká. Programy ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013 a 2017 nevěnují Evropské unii samostatný bod, evropská otázka je zmiňována pouze redukovaně v rámci některých politik EU. Třetí subtyp zahrnuje strany, jež mají euroskeptické chování jako jeden z bodů programu a jedná se o klasické politické strany (Tamtéž). Evropská otázka u těchto stran nehraje zásadní roli a není důležitým pilířem jejich programatiky. Tento subtyp je Kaniokem členěn na tři podtypy, z nichž je pro tuto práci relevantní typ „stran establishmentu“. Tyto strany jsou ze zmíněných subtypů nejméně kritické, a jejich mírná skepse vůči EU se může měnit až k mírnému europeismu, jak podotýká Petr Kaniok (Kaniok 2006: 87). Právě aspekt možnosti jednoduché změny postoje v evropské otázce může být důvodem, proč lze tento subtyp částečně aplikovat na hnutí ANO 2011. Kaniok však deklaruje, že se jedná většinou o opoziční strany, což není případ zkoumaného hnutí.

Autor nabízí vlastní typologii a poukazuje na problematické vymezení měkkého euroskepticismu dle konceptu Paula Taggarta a Alekse Szczerbiaka. Kaniok varuje, že dle takového nedostatečného vymezení pak bývají označovány jako euroskeptické i ty politické subjekty, jež jsou pouze zastánci supranacionálního či naopak intergovernmentálního přístupu v rámci procesu evropské integrace (Kaniok 2006: 87). Tezi lze částečně vyhovět i v případě hnutí ANO 2011, dle Taggartovy definice měkkého euroskepticismu, která říká, že „postoj strany vychází z nesouhlasu s jednou či více oblastí politiky EU“, by bylo možné označit hnutí ANO za měkce euroskeptické. Nicméně určitá vágnost zmíněné definice tuto možnost neumožňuje. Jak již bylo zmíněno v předchozí tezi, která se věnovala Contiho modelu a jeho aplikaci na hnutí ANO, chybí vůle reformy Evropské unie. Dalším faktorem je pak právě možnost střetu zastánců supranacionálního a intergovernmentálního pojetí procesu evropské integrace (Tamtéž). První kategorii z Kaniokovy typologie lze vyloučit. Jedná se o kategorii podobnou Contiho identitárním evropeanismem. Jedná se o ty strany, které se ztotožňují především s nadnárodním pojetím spolupráce mezi evropskými státy. Jedná se také o principiální podporu evropské integraci, což neodpovídá touto prací zkoumanému politickému subjektu. Klíčovým cílem strany tohoto typu je podpora evropské integraci a vůle jejího prohlubování (Kaniok 2006: 92). Naopak tato podpora zdrojově nevychází z vidiny benefitů a užitku pro zemi či stranu samotnou. Právě tento faktor vylučuje možnost aplikace této kategorie na hnutí ANO 2011, jelikož jak již bylo zmíněno, hlavní hnací silou pro tuto stranu jsou právě benefity, které plynou z podpory procesu evropské integrace. Aplikovat však lze druhou z Kaniokových kategorií, a tou je kategorie eurogovernmentalistů. Převládá zde podpora

mezivládního přístupu k evropské integraci. V rámci rétoriky se jedná o rezervovanější a kritičtější přístup k aktuální podobě integračního procesu (Tamtéž). Strany spadající do této kategorie ví o výhodách z podpory plynoucích a v závislosti na tom jsou také schopné měnit své postoje. Tato část definice odpovídá i hnutí ANO, jež čerpá svou podporu z vidiny ekonomických benefitů. Na druhou stranu se nebojí kriticky apelovat v souvislosti s přílišnou byrokracií uvnitř struktur EU či zemědělskou politikou unie. Absence myšlenky nutnosti budování evropské identity či evropského národa je taktéž patrná. Kaniok zmiňuje, že strany tohoto typu nejsou proti všem integračním formám, nicméně nesmí být řízeny příliš nezávislým nadnárodním centrem (Kaniok 2006: 93). I tady nalezneme průnik této definice s analyzovaným subjektem. Obava z nárůstu pravomocí západních zemí ve srovnání s Českou republikou se objevuje například v programu k volbám do Poslanecké sněmovny České republiky v roce 2017. Hnutí deklaruje obavy z toho, že Evropská unie by mohla být mocenským centrem zemí, kterými jsou například Německo či Francie. Konkrétní obava byla vyjádřena v souvislosti s nízkou mírou dotací pro zemědělce ve srovnání se západními zeměmi. Společným znakem eurogovernmentalistů a hnutí ANO 2011 je také pojetí evropské integrace nikoliv jako cíle, ale jako nástroje k dosažení svých osobních ambicí. Co se týče rétoriky těchto politických subjektů, většinou se jedná o neutrální či střídmě mířený jazyk, přičemž Evropská unie je vnímána jako politická realita. Vyzdvihována jsou především ekonomická pozitiva z podpory integrace plynoucí. Podpora integračnímu procesu je nadále střídmě až kriticky orientovaná (Kaniok 2006: 94). Dle Petra Kanioka se jedná o sloučení Contiho kategorie „funkčního europeanismu“ a „měkkého euroskepticismu“ (Tamtéž). Kaniok zmiňuje možnost fluktuace politických stran mezi těmito kategoriemi. Na základě Contiho definice měkkého euroskepticismu však nelze souhlasit s tím, že by tato kategorie šla plně aplikovat na hnutí ANO 2011. Jak již Conti uvedl, jedním ze znaků stran tohoto typu je vůle najít konkrétní reformní řešení pro danou evropskou instituci (Conti 2003: 17). Ač hnutí ANO 2011 například deklaruje nutnost reformy eurozóny, v dalších kritických bodech programatiky se volání po výraznější reformě Evropské unie již neobjevuje.

Poslední z navrhovaných typologií Petra Kanioka je kategorie euroskeptiků. Tento typ může být vyloučen okamžitě, jelikož ve spojitosti s hnutím ANO 2011 nemá společné znaky. Jedná se o strany, které mají opoziční postoj vůči Evropské unii a procesu evropské integrace jako takovému. Obecně jde o nevíli přesunout politickou moc z

národní na nadnárodní úroveň (Kaniok 2006: 94). Dlouhodobý negativní postoj vůči EU nelze v případě hnutí ANO 2011 pozorovat.

4.3 Zhodnocení aplikovaných typologií

V rámci aplikovaných typologických rámců lze zkonstatovat, že nejvhodnějším označením pro hnutí ANO ze všech typologií je Contiho kategorie funkčních europeanistů. Podpora procesu evropské integrace vychází z potencionálních výhod, které by tato podpora mohla přinést. Obecně lze říci, že neexistuje komplexní a trvalá podpora evropské integrace, pokud z ní neplynou již zmíněné ekonomické benefity. Primárním cílem by mělo být udržení stávajícího stavu unie. Na druhou stranu je třeba říci, že v případě hnutí ANO 2011 pozorujeme fluktuaci a nekonzistentnost v rámci postoji vůči EU a evropské integraci a tudíž nelze Contiho koncept aplikovat trvale a plně. Druhou možností aplikace některé ze zkoumaných typologií je kategorie Eurogovernmentalistů, s níž přišel český politolog Petr Kaniok. Kategorie si zakládá na vědomí výhod podpory evropské integrace, na druhou stranu rétorika by měla být neutrální až umírněná. Je problematické této definici vyhovět či ji odporovat. Když nebereme v potaz lídra hnutí Andreje Babiše, vrcholní představitel ANO 2011 používají skutečně střídmy a diplomatický jazyk. Na druhou stranu předseda hnutí v některých ohledech neváhá a kritizuje politiku institucí Evropské unie, prohlubování integrace či jednotlivé oblasti, v nichž nespátřuje potencionální zisk. Nabízí se tedy otázka, jestli lze oddělit osobu lídra od hnutí jako celku. Na základě zmíněné definice hnutí jakožto strany typu firma lze říci, že nikoliv.

Specifický příklad hnutí ANO 2011 ukazuje, že lídr politického subjektu je primární součástí hnutí, a jeho výroky či postoje nelze od zbytku oddělit. Postoje hnutí ANO k procesu evropské integrace jsou těžko uchopitelné právě z tohoto důvodu. Nelze říci, že by některá z nabízených typologií splňovala plně veškeré aspekty prací zkoumaného politického subjektu, nicméně nejlépe těmto kritériím odpovídají výše zmíněné Contiho kategorie funkčních europeanistů a Kaniokova kategorie eurogovernmentalistů. V budoucnu lze předpokládat další fluktuaci, nicméně je problematické předpokládat směr, kterým se bude tento postoj ubírat.

Závěr

Práce se zabývala analýzou postojů politického subjektu ANO 2011 k procesu evropské integrace. Hnutí ANO 2011 vzniklo v období, kdy byla česká společnost výrazně nespokojená s tehdejšími politickým uspořádáním. Vláda čelila četným skandálům a obecná důvěra občanů v politiku klesala. Určitá antisystémová a protestní rétorika lídra hnutí Andreje Babiše byla pro potenciální voliče atraktivní. Skepse občanů vůči tradičním politikům byla umocněna faktem, že se na české politické scéně objevovali stále stejní politici. Právě toho využil podnikatel Andrej Babiš, jehož absence jakékoliv politické zkušenosti byla výrazným impulsem pro budoucí úspěch hnutí ANO 2011. Od voleb do Poslanecké sněmovny v roce 2013 se hnutí ANO 2011 stalo pevnou součástí české politické scény. Hlavním cílem práce byla analýza postojů hnutí ANO k procesu evropské integrace. Zkoumány byly stanovky hnutí, stejně tak jako programové dokumenty před jednotlivými volbami. Analýze byly podrobeny i výroky čelných představitelů hnutí v čele s Andrejem Babišem. V rámci zařazení těchto postojů hnutí ANO byly nabízeny čtyři typologické rámce chování politických stran a stranického euroskepticismu. Sekundárním cílem práce bylo zhodnocení aplikovaných typologií a jejich vhodnosti pro případ hnutí ANO. Práce sleduje období od vzniku hnutí v roce 2011 až po celostátní sněm v únoru 2019. V souvislosti s primárním cílem práce byly stanoveny tyto výzkumné otázky, které měly být prací zodpovězeny. *Jak se měnil postoj ANO 2011 k procesu evropské integrace od vzniku hnutí až po sjezd celostátního sněmu v únoru 2019? Jaké jsou postoje představitelů hnutí ANO vůči evropské integraci? Bylo hnutí ANO 2011 euroskeptičtější uskupením před volbami do Poslanecké sněmovny 2013 a před vstupem do vládní koalice?*

K zodpovězení první výzkumné otázky, která zkoumala proměnu postojů hnutí ANO 2011 vůči evropské integraci v průběhu let, autorovi sloužily programové dokumenty hnutí před volbami do Poslanecké sněmovny v letech 2013 a 2017, stejně tak jako v rámci voleb do Evropského parlamentu 2014. Druhým obsahovým zdrojem k zodpovězení této výzkumné otázky sloužily výroky vrcholných představitelů hnutí. Zkoumány byly především postoje předsedy hnutí ANO Andreje Babiše, dále pak i Pavla Teličky či Dity Charanzové. Této výzkumné otázce se věnuje první a třetí kapitola textu. První kapitola nabízí vhled do zkoumaných typologií chování politických stran vůči procesu evropské integrace. Třetí kapitola textu analyzuje programatiku a výroky představitelů hnutí. Na základě zkoumaných programů nelze určit jednoznačný a

kompaktní postoj politického subjektu k procesu evropské integrace. Jak již bylo zmíněno ve třetí kapitole, evropská otázka se v programu do Poslanecké sněmovny 2013 objevovala velice málo a pouze v okrajových částech. V dalších programech v roce 2014 a 2017 se evropská problematika objevovala více, nicméně k objasnění celkového postoje pomohlo především zkoumání výroků předsedy hnutí Andreje Babiše od vzniku hnutí až po celostátní sněm hnutí ANO v únoru 2019. Na základě aplikované typologie Nicolý Contiho a Lucy Verzichelliho lze postoje hnutí ANO 2011 hodnotit jako funkčně europeanistické. V souvislosti s vyjádřeními předsedy hnutí a s programovými dokumenty lze usuzovat, že neexistuje principální podpora evropské integrace, pokud daný politický subjekt nenachází v této podpoře potenciální zvýhodnění v dosažení svých cílů. Tento postoj lze pozorovat v ekonomických sekcích zkoumaných programů i v rámci prohlášení Andreje Babiše v médiích. Je vyzdvihována finanční výhodnost členství České republiky v Evropské unii, na druhou stranu v oblastech, kde zájmy hnutí ANO nejsou reprezentovány, tato podpora výrazně klesá. Postoje hnutí ANO 2011 lze však označit také jako eurogovernmentalistické. Na základě typologie Petra Kanioka se eurogovernmentalisté profilují především tím, že u nich neexistuje přesvědčení o tom, že evropská integrace by pro ně měla být hlavním cílem. Naopak Evropská unie je viděna jako nejvhodnější nástroj pro dosažení svých cílů a ambicí. Rétorika takových stran by pak měla být střídavá a umírněná. V tomto bodě lze pozorovat mírnou kolizi s některými vyjádřeními Andreje Babiše. Rétorika dalších politiků je o něco smířlivější, pokud se jedná o evropskou otázku. Osobu lídra však v rámci strany typu firma lze jen těžko oddělit od zbytku politického subjektu. Postoj hnutí ANO 2011 se tak v současnosti pohybuje právě mezi těmito zmíněnými typologickými podkategoriemi.

Druhá výzkumná otázka se snažila zjistit, jestli byla míra euroskepticismu uvnitř hnutí ANO 2011 vyšší před volbami do Poslanecké sněmovny 2013 a před vstupem do vládní koalice. K zodpovězení této otázky této práci pomohla především druhá a třetí kapitola. Druhá kapitola byla užitečná ve smyslu uceleného náhledu do vzniku hnutí a jeho rané politické profilace. Z této kapitoly vyplývá, že hnutí se po vzniku primárně soustředilo na svou antisystémovou image, stejně tak jako na kritiku stávajícího politického prostředí v České republice. Třetí kapitola naopak pomohla analýzou výroků představitelů hnutí v čele s Andrejem Babišem a programu ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013. Po vzniku hnutí se Andrej Babiš profilací v evropské otázce spíše vyhýbal. V rozhovoru pro rádio Impuls se k otázce výhodnosti členství České republiky v Evropské unii postavil neurčitě, když se odkázal na ministra financí, který by měl být

kompetentnější k celkovému hodnocení. Taktéž navrhl možnost celostátního referenda, ve kterém by se občané k členství svobodně vyjádřili. Raná politická profilace v evropské otázce tudíž může být pokládána jako neutrální, nikoliv však jako euroskeptická. I přes některé výroky, které kritizovaly přílišnou byrokracii ze strany EU, nespĺňuje hnutí ANO ve svých začátcích definici měkkého ani tvrdého euroskepticismu. Ve větší míře se objevovalo heslo EU a evropské integrace v předvolebním období, kdy byl v pořadu Hydepark vyjádřen postoj Andreje Babiše, když na otázku diváka odpověděl, že „Evropskou unii taky nemá rád, avšak minulý rok jsme na ni vydělali 74 mld.“ (Česká televize 2013). Když použijeme Contiho a Verzichelliho typologii, lze pozorovat mírnou fluktuaci postojů od postoje neutrálního po postoj funkčního europeanismu. Po volbách pak následně došlo k minimální změně těchto postojů. Lze tedy uvést, že míra euroskepticismu u hnutí ANO 2011 nebyla výrazně ovlivněna volbami a vstup hnutí do vládní koalice měl na celkový postoj v evropské otázce minimální vliv.

Třetí výzkumná otázka měla za cíl zjistit, jak se měnil postoj hnutí ANO 2011 od vzniku v roce 2011 až po celostátní sněm v únoru 2019. Odpověď čerpá především ze třetí kapitoly, která analyzovala výroky daných představitelů a programové dokumenty pro jednotlivé volby. Jak již bylo zmíněno výše, v počátcích se problematika evropské integrace objevovala v prohlášeních velice málo. Hnutí zaujímal spíše neutrální postoj, a nechávalo si občany vytvořit vlastní názor. V rámci předvolebního boje pak hnutí fluktovalo mezi neutrálním postoje, a postoje funkčního europeanismu. Ve zkoumané programatice se Evropská unie objevovala pouze okrajově. V programu ve volbách do Poslanecké sněmovny 2013 se EU nevěnoval samostatně ani jeden z nabízených bodů. Další programy se Evropské unii věnovaly ve vyšší míře, avšak výraznější odchylku v postojích v nich nebylo možné nalézt. Vypovídající hodnotu tudíž měly spíše výroky Andreje Babiše a dalších politiků z hnutí ANO. Konstantní kritice byla podrobena Evropská unie vzhledem k přílišné míře byrokracie, nedostatečnému přerozdělování dotací pro zemědělců či pevnému datu přijetí eura. Nicméně z důvodu absence principální námitky vůči procesu evropské integrace nelze tyto změny považovat za známku euroskepticismu. Postoje hnutí v evropské otázce se mění neustále, dle zkoumaných dokumentů a prohlášení však lze usuzovat, že se tato fluktuace stále pohybuje v koridoru mezi Contiho funkčním europeanismem a Kaniokovou skupinou eurogovernmentalistů.

Lze říci, že nejhojněji se evropská otázka vyskytovala ve sledovaném období před volbami do Evropského parlamentu v roce 2014. Konkrétně pak v programu před zmíněnými volbami a v rámci výroků představitelů hnutí ve vybraném období.

V souvislosti se zkoumaným programovým dokumentem je třeba říct, že je v tomto dokumentu proces evropské integrace hájen. Kritika je adresována především předchozím vládám České republiky, které dle hnutí zapříčinily slabou a nerespektovanou pozici ČR ve strukturách EU. V otázce rozšiřování unie o další státy se hnutí ANO přiklání k podpoře tohoto integračního procesu. Nicméně kandidátské státy by měly být schopny implementovat veškeré závazky ze členství plynoucí. Lepší vypovídající hodnotu však mají výroky předsedy hnutí Andreje Babiše v roce 2014. Je možné pozorovat výraznou fluktuaci v názorech na datum přijetí eura v období od voleb do Poslanecké sněmovny 2013 až po povolební situaci v červnu 2014. Ve sledovaném období nalezneme neucelenost těchto postojů. Dokládá to i zmíněná žádost Andreje Babiše o zvolení českého eurokomisaře předsedou Evropské komise. I přes tuto nekonzistentnost však lze postoje v období voleb do Evropského parlamentu považovat za neutrální, místy i pozitivně nakloněné procesu evropské integrace.

Závěrem je třeba uvést, že postoje hnutí ANO 2011 k evropské integraci se neustále mění, nicméně je nemůžeme v žádném případě označit za euroskeptické, jelikož nespĺňují aspekty euroskeptických politických subjektů. Neexistuje zde principální námitka vůči členství České republiky v Evropské unii. I přes fakt, že většina ostatních politiků hnutí ANO užívá střídmější a konzervativnější rétoriky v evropské otázce, image politického subjektu jako takového stojí na vyjádřeních předsedy hnutí Andreje Babiše. V budoucnu lze očekávat další fluktuaci v těchto postojích, v současné době se však hnutí pohybuje na hraně mezi Kaniokovými eurogovernmentalisty a Contiho funkčními europeanisty. Hnutí ANO 2011 lze pokládat spíše za proevropské s určitými výhradami. V každém případě bude pro budoucí výzkum zajímavé sledovat, jak se rozpory v evropské otázce mezi Andrejem Babišem a ostatními politiky hnutí projeví v interní atmosféře v tomto politickém hnutí.

Literatura

ANO 2011. 2015. „STANOVY POLITICKÉHO Hnutí ANO 2011“ *anobudelip.cz*. Dostupné z:

https://www.anobudelip.cz/file/edee/2015/03/stanovy-ano_cistopis-3.3.2015-2.pdf

ANO 2011. 2013. „Stanovy politického hnutí ANO 2011.“ *anobudelip.cz* 19.4.2019 (online) Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/ke-stazeni/vnitri-predpisy/ano-stanovy-2013.pdf>

ANO 2011. 2014. „Náš program pro volby do Evropského parlamentu“ *anobudelip.cz* 19.4.2019 (online) Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/eurovolby/detailni-program/>

ANO 2011. 2013. „Resortní program“ *anobudelip.cz* 19.4.2019 (online) Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/volby-2013/resortni-program/>

ANO 2011. 2013. „Programová východiska aneb ANO České republiky“ *anobudelip.cz* 19.4.2019 (online) Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/program/volby-2013/vychodiska/>

ANO 2011. 2017. „Teď nebo nikdy. Ten jediný program, který potřebujete“ *anobudelip.cz* 19.4.2019 (online) Dostupné z: <https://www.anobudelip.cz/file/edee/2017/09/program-hnuti-ano-pro-volby-do-poslanecke-snemovny.pdf>

Babiš, Andrej. 2017. *O čem sním, když náhodou sním*. Praha.

Bláha, Petr. Pavel Maškarinec. 2014. „For whom the Bell Tolls: Grievance Theory and the Rise of New Political Parties in the 2010 and 2013 Czech Parliamentary Elections“ *Sociologia* 46 (6): 706-731

Bradová, Eva, Pavel Šaradín. 2007. *Permanentní kampaň a proces vládnutí: politika v éře konzultantů*.

Conti, Nicolo. Verzichelli Luca. 2003. *Party Attitudes to European Integration: A Longitudinal Analysis of the Italian Case*. SEI Working Paper No 70.

Conti, Nicolò. 2013. *Party attitudes towards the EU in the member states: Parties for Europe, parties against Europe*. Abingdon: Routledge

Český statistický úřad. 2014. „Volby do Evropského parlamentu 2014“ *czso.cz* 1.9.2014 (online). Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/volby-do-evropskeho-parlamentu-2014-0x66dj37bb>

Česká televize. 2013. „Hyde park“ *ceskatelevize.cz*. 29.6.2013 (online). Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10252839638-hyde-park-ct24/213411058080628-hyde-park/>

- Česká televize. 2013. „Máte slovo s M. Jílkovou.“ 11.2.2013 (online). Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10175540660-mate-slovo-s-m-jilkovou/213563230800005/>
- Česká televize. 2014. „Euro v Česku nebude podle Babiše zavedeno dřív než za šest let“ ceskatelevize.cz 3.2.2014 (video) Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/1050118-euro-v-cesku-nejde-podle-babise-zavedeno-driv-nej-za-sest-let>
- De Vries, Catherine. 2018. Euroscepticism and the future of european integration. Oxford university press.
- DVTV. 2017. „Evropa je pro Babiše místo, kam Česko patří, kvóty ale napáchaly víc zla než užítku, říká Charanzová.“ Video.aktualne.cz 14.12.2017 (online). Dostupné z: <https://video.aktualne.cz/dvty/evropa-je-pro-babise-misto-kam-cesko-patri-kvoty-ale-napacha/r~fed8e1d6e0c311e78337ac1f6b220ee8/?redirected=1555696831>
- Echo24. 2018. „Babiš: Potřebujeme silnou Evropu. Brexit je špatný, odchod Česka by byla katastrofa“ echo24.cz 9.9.2018 (online). Dostupné z: <https://echo24.cz/a/S4QyN/babis-potrebujeme-silnou-evropu-brexit-je-spatny-odchod-ceska-by-byla-katastrofa>
- Echo 24. 2019. „ANO nadále vládne Babiš s Faltýnkem. Šéf dostal jen 86,5 %.“ Echo24.cz, 17.2.2019 (online). Dostupné z: <https://echo24.cz/a/SCACU/ano-nadale-vladne-babis-s-faltynkem-sef-dostal-jen-865->
- Echo24. 2016. „Babiš: Asi bych taky hlasoval pro Brexit.“ Echo24.cz 20.8.2016 (online). Dostupné z: <https://echo24.cz/a/iEUGt/babis-asi-bych-taky-hlasoval-pro-brexit-telicka-to-je-nazor-pana-babise>
- Euro. 2017. „Babiš: Česko by nemělo přijímat euro ani se více integrovat v EU.“ euro.cz 14.4.2017 (online). Dostupné z: <https://www.euro.cz/politika/babis-cesko-by-nemelo-prijimat-euro-ani-se-vice-integrovat-v-eu-1342322>
- Havlík, Vlastimil. 2014. *Volby do Poslanecké sněmovny 2013*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita
- Flood, Christopher. 2009. „Dimensions of euroscepticism“ *Journal of common market studies* 47 (4): 911-917.
- Flood, Christopher, Simon Usherwood. 2005. *Positions, Dispositions, Transitions: A Model of Group Alignment on EU Integration*. University of Leeds
- Hopkin, Jonathan. Caterina Paolucci. 1999. „Eurosceptics – enemies or a necessary part of European integration.“ *European journal of political research* 35 (3): 307-335
- Hloušek, Vít, Lubomír, Kopeček. 2016. „Different ways of institutionalising entrepreneurial parties: Czech Public Affairs party and ANO“ 24th World Congress of Political Science, 23- 28. 6. 2016 (online).

Hooghe, Liesbet, Marks, Gary. 1999. „Making of a polity: The struggle over European integration.“ In Herbert Kitschelt, Peter Lange, Gary Marks, John Stephens (Eds.). *Continuity and change in contemporary capitalism*. pp. 70-97. Cambridge: Cambridge University Press.

Impuls. 2011. „Andrej Babiš: Do června budeme mít hotový politický program.“ *Impuls.cz* (audio) Dostupné z: <http://www.impuls.cz/clanky/2011/12/video-andrej-babis-do-cervna-budeme-mit-hotovy-politicky-program/>

Just, Petr. 2016. „Czech Protest Movements in the 2014 European Parliament Elections“ *Politics in central europe: The journal of the Central European political science association* 12 (2).

Kaniok, Petr. 2006. Evropeanisté, eurogovernmentalisté a euroskeptici: reflexe euroskepticismu a jeho stranických projevů.

Kaniok, Petr. 2007. „Uchopení neuchopitelného? Stranický euroskepticismus v kontextu pozitivních postojů politických stran k EU.“ *Politologický časopis* 14 (4): 345-360.

Kaniok, Petr 2012. „Eurosceptics – enemies or a necessary part of European integration“ *Romanian journal of Political Science* (2): 29-52.

Kaniok, Petr. 2005. „Měkký a tvrdý euroskepticismus: dva projevy téhož?“ *Politologický časopis* 11 (2): 152-163.

Kaniok, Petr, Vlastimil Havlik. 2016. "Populism and Euroscepticism in the Czech Republic: Meeting Friends or Passing By?," *Romanian Journal of European Affairs* 16 (2): 20-35.

Kasl, David. 2011. „Babiš: Naštvanost společnosti je gigantická“ 10.6.2011 (online). Dostupné z: http://ceskapozice.lidovky.cz/babis-nasranost-spolecnosti-je-giganticka-fi9-tema.aspx?c=A110608_120059_pozice_17271

Kašpárek, Michal. 2017. „Nedělejte ze mě Hitlera.“ *Finmag.cz* 13.12.2017 (online). Dostupné z: <https://finmag.penize.cz/kaleidoskop/328884-nedelejte-ze-me-hitlera>

Kopecký, Petr, Cas, Mudde. 2002. „The Two Sides of Euroscepticism. Party Positions on European Integration in East Central Europe“ *European Union Politics* 3 (3)

Kopeček, Lubomír. 2016. “I’m paying, so I decide”: Czech ANO as an Extreme Form of a Business-Firm Party.“ *East European Politics and Societies* 30 (4), pp. 725-749

Králíková, Marcela, Pavel Šíma a kol. 2014. *Volební kampaně 2013*. Brno: Barrister & Principal.

Kriesi, Hanspeter. Takis Pappas. 2015. *European Populism in the Shadow of the Great Recession* (eds). ECPR Press.

Lebedová, Eva. 2013. *Voliči, strany a negativní kampaň. Politická komunikace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.

- Leconte, Cécile. 2010. *Understanding euroscepticism*. Macmillan Publishers
- Novinky.cz. 2013. „Babiš: Nepotřebujeme euro, ale slabou korunu“ novinky.cz 22.10.2013 (online). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/316939-babis-nepotrebujeme-euro-ale-slabou-korunu.html>
- Novinky.cz. 2018. „Babiš: Kdo volá po odchodu z EU, ohrožuje budoucnost země“ novinky.cz 27.8.2019 (online). Dostupné z: <https://www.novinky.cz/domaci/481606-babis-kdo-vola-po-odchodu-z-eu-ohrozuje-budoucnost-zeme.html>
- Startin, Nick. Simon Usherwood. 2013. „Euroscepticism as a Persistent Phenomenon“ *Journal of Common market studies* 51 (1): 1-16.
- Szczerbiak, Aleks, Taggart, Paul. 2003. Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality. SEI Working Paper (69).
- Taggart, Paul. 1998. „A touchstone of dissent: Euroscepticism in contemporary Western European party systems“ *European journal of political research* 33 (1)
- Taggart, Paul. Aleks Szczerbiak. 2013. Coming in from the Cold? Euroscepticism, Government Participation and Party Positions on Europe
- Telička, Pavel. 2015. „Náměty pro řešení migrační krize“ telicka.eu 1.7.2015. (online). Dostupné z: <https://www.telicka.eu/cs/what-we-stand-for/detail/2>
- Telička, Pavel, Karel Barták. 2003. Kterak jsme vstupovali. Praha: Paseka
- Vaněk, Martin. 2014. „Kandidátka hnutí Ano 2011 Dita Charanzová: Mnozí europoslanci selhali“ prazsky.denik.cz 17.5.2014 (online). Dostupné z: <https://www.denik.cz/praha/kandidatka-ano-2011-dita-charanzova-mnozi-europoslanci-selhali-20140512-e02j.html>
- Volby.cz. 2013. „Volby do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky konané ve dnech 25.10. – 26.10.2013.“ (online) Dostupné z: <https://www.volby.cz/pls/ps2013/ps>

Abstrakt

Předmětem, kterým se tato bakalářská práce zabývá, je postoj hnutí ANO 2011 k procesu evropské integrace. Na základě typologických rámců, stranických dokumentů a prohlášení čelných představitelů hnutí by měly být tyto postoje definovány a objasněny. Téma je aktuální zejména z důvodu silné pozice hnutí ANO na české politické scéně. Evropská unie je pro Českou republiku důležitým partnerem a je tak důležité zkoumat vztah mezi touto institucí a nejsilnější politickou stranou v ČR. Primárním cílem práce je analýza postojů hnutí ANO 2011 k procesu evropské integrace. Sekundárním cílem je pak aplikace vybraných typologií na zkoumaný politický subjekt. Práce je členěna na teoretickou a analytickou část.

První kapitola uvádí čtenáře do problematiky euroskepticismu a nabízí typologické rámce chování politických stran k evropské integraci. Druhá kapitola představuje hnutí ANO 2011 jakožto politický subjekt, věnuje se jeho specifickým vlastnostem, jež jej odlišují od ostatních politických stran v ČR. Třetí a čtvrtá kapitola se pak věnuje analýze stranických dokumentů, výrokům představitelů hnutí a následné aplikaci představených vhodných typologií na hnutí ANO. V analytické části práce je využita metoda deskriptivní analýzy.

Hlavním závěrem a výsledkem práce je částečně zařazení postojů hnutí ANO 2011 na škále zkoumaných typologických rámců. Tyto postoje lze zařadit mezi ty politické strany, které jsou spíše nakloněny procesu evropské integrace, nicméně existují zde výhrady či kritické hlasy v určitých oblastech politiky EU. Potvrzeny byly také aspekty definice strany typu firma v případě prací zkoumaného politického subjektu. Za problematické lze považovat složitější zkoumání postojů hnutí jakožto celku. Rétorika představitelů hnutí je v evropské otázce střídavá a umírněná, ve většině případů i pozitivně laděná. Naopak rétorika předsedy hnutí Andreje Babiše je razantnější a přímočařejší. Je tedy problematické komplexně uchopit tyto postoje a je nutné v jejich rámci počítat v budoucnu s další fluktuací.

Klíčová slova: Evropská unie, ANO 2011, integrace, stranický euroskepticismus, Andrej Babiš, strana.

Abstract

The main subject of this bachelor thesis is party position of ANO 2011 towards European integration process. These positions should be clarified by agenda of the political subject election programs and main typologies of party behavior towards European union and European integration. This topic is very relevant nowadays. ANO is the main actor on Czech political scene, and it's very important to analyze the relationship between the European union and this political movement. The main goal of this thesis is analysis of these party positions. Other goal is the application of main typologies on ANO movement. The thesis is divided to four chapters.

The first chapter is theoretical and should be focused on clarifying term "Euroscepticism", and introduction of main typological frameworks. The second chapter can be used as introduction of ANO movement to the reader. Further, chapter is focused on the main differences between this political subject and other political parties in Czech republic. Other two chapters are focused on analyzing program documents, statements of party representatives etc. Further, the fourth chapter should be able to partially applicate the typological frameworks on ANO movement.

The main conclusion of this bachelor thesis is inclusion of ANO party positions on European integration on the basis of typological frameworks. These positions could be described as neutral or rather euro positive, but we can find some critical voices related to specific political areas of the EU. It's hard to find the complex definition of these positions, because they're often changing. Thesis also confirmed the aspects of "business – firm party" in case of ANO movement. The main issue is to recognize the differences between positions of political leader – Andrej Babiš and the other political representatives of this movement. We can see major differences between rhetoric of the leader and the others. We can expect another form of fluctuation between these positions in the future.

Key Words: European union, ANO 2011, integration, party euroscepticism, Andrej Babiš, party.